

OROL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIEŇČÍK.

Roč. XI.

Turč. Sv. Martin, 31. marca 1880.

Číslo 3.

Lalija.

Poveš od *Vajanského.*

(Pokračovanie.)

II.

Anna vstúpila do dvorany preplnenej tanečníkmi. Slúžny Masloň podal jej ihneď rameno. Tento pánik mal pästo zlatých platu za svoje neocenené administratívne služby, ale to naskrze nehatilo, že strovil do 800 zl. na svoje obleky, ktoré primerane tehďajšiemu bláznivému času, blýskaly sa všakovými magnátskymi okrasami! Boly to naozaj také časy, že aj biedny dedinský židáčik pýšil sa v atile a predával za špinavou smradlavou pudlou šnúrky v ostrohách. Prečo by teda slúžny nemohol nosiť aksamity a zlaté šnúry? Na majetku, ktorý prináležal niekedy jeho pánu otcovi, dominoval už síce Abraham Diamant, úhlavný úžerník celého kraju, ktorého meno vidno bolo temer na všetkých farchových listoch pozemnej knihy. Hja! v tých rokoch, v ktorých hrá moja povesť, mal úrad a úžera zlaté dno. Ten prvý ho už z čiastky utratil, zato sa dno úžery premenilo v diamant, rubín a — zemanský titul.

Anna sa o chvíľu točila v tanci. Polka zamkla a ju nasledoval čardáš. V tej dobe mal tento tanec divoký ráz, že naozaj upomínal na čardu. Smiešno aj pomysleť naň. Mladí ľudia robili zo seba tie najvelebnejšie karikatúry. Jeden vyskacoval jako potrhly na jednej nohe, druhý sa točil jako vreteno. Zase iný prešlapoval nohami jako podagrista

a iba pleciami dokazoval, že kráča dla taktu muziky. Raz zdvihol ľavé, raz pravé plece, a nato obidve, tak že mu hlava medzi ne padla. Iný párik zase lietal dvoranou jako victor, nemilosrdne strcajúc svojich spolutanečníkov. Rozjatrenosť niektorých tanečníkov bola tak hrozná, že hodili svoje podperené klobúky na zem a krepčili po nich, kdežto zase iní klakali raz na pravé raz na ľavé koleno. Treba si len predstaviť ešte tie obleky, v ktorých tehďajšia spoločnosť oblečená bola: tie pestré šnúry, široké von trčiace rukávy na košeliach, vysoké čizmy so strapcami, mentieky toho najrozmanitejšieho tvaru — a odkryje sa očiam naším zaujímavý obraz, ktorý veselo konkurovať môže s bazárom v Delhy.

Masloň bol náramne rozprúdený. On skoro v povetří nosil svoju tanečnicu, ba zo dva razy ju skutočne vyhodil do výšky, čo sa veľmi dobre robí v dedinskej krčme, keď mladý švárny sedliacky šuhaj takto zvrta svoju búbelatú frajerôčku, čo ale veľmi zle svedčí v spoločnosti, ktorá chce byť vzdelanou. Anna to cítila — ale plávať proti prúdu nebola v stave.

V bočnej izbe sedel Záhajský v kolimbaum foteli; pod nohami mal prestretú kožu z tygra. Okolo neho niektorí starší páni viedli tuhú politickú debatu, jakoby od jej výsledku záviselo blaho človečenstva. Divoké hlasy

hudby šumely a splývaly s náruživými rečami. Konečne hudba unkla a hostia sa valili cez bočnú izbu do jedálne, kde bol prikrýty stôl. O pár minút boli všetky miesta obsadené. Predsedníctvo viedla baronka Perlingová, staršia to dáma, niemennej úsilne oddaná radosťam tohoto pozemského života. Jej prešlost bola tak strakatá, ako jej drahý shawl, ktorý jej visel plecom. Nebohy jej pán manžel, baron Perling, našiel ju medzi kulisníkmi divadelnými jako tanečnicu tretej triedy — nasledovala známosť, a to dlholetá, ktorá sa končila, nie jako obyčajne, večným rozlúčením, ale manželstvom. Stáva sa to. Vdovské právo učinilo z biednej baletky majetnicu veľkých pozemkov, ktorých dôchodky ona ešte dosť statočne upotrebovala. Ďalej bol v spoločnosti tejto pensionovaný úradník Haštal, ktorý rád pri stole zaspal, a keď ho zobudili, nikda neuznal, že by bol zadriemal. On tvrdil, že každé slovo, v spoločnosti prednesené počul a rozumel. Komissár nad cestami Kaprossy (aj tento úrad patrilo vtedy medzi ekvizičnosti), muž rapavý s červeným nosom a večným hlúpyim úsmevom na tvári, sedel jako trň medzi dvoma dámami. Na konci stola usadil sa jako obyčajne Záhajský a meral svojima veľkýma očima svoju spoločnosť. Večeralo sa šumne, nenútene. Aj táto nenútenosť bola vecou módy. Volali to „nemzeti“, upomínalo to ale na lakajstvo.

„Novina, pánovia, novina!“ počal Kaprossy, „dostal som zaručenú zprávu, že gróf Žulinský dostal súpera na podžupanský úrad, a to nebezpečného!“

„Sú tie vaše zprávy tak pravdivé, jako vaše polovnícke dobrodružstvá, ktoré ste večera rozprávali,“ pohodil Masloň, ponúknuce svoju švárnú susedku Annu kolujúcim jedlom. „Kto by to mohol byť?“ zpytoval sa zvedavo Haštal. „Hádajte páni!“

„Asnáď pán slúžny Masloň,“ povedala barónka za vrch stolom s príjemným úsmevom, „lebo som počula o jeho záletoch — imu kto má vysokú protekciu —“ „Oh, prosím, prosím —“ vyhovárал sa oslovený, „nie som tak ctibazný, a pani barónka drží úradné cesty k hlavnému županovi za zálety. Ráči sa mylíť a veľmi mylíť!“

„Vidím, že je panstvo na krivej ceste,“ pokračoval Kaprossy vážne, „protikandidát grófov je pán Ednard Záhajský, náš domový pán, nech ho pán Bôh živí!“

Nastalo všeobecné podivenie a oči všetkých stolovníkov obrátili sa na koniec stola, kde sedel domový pán. Tento sa ani nehnuť. Práve tak lenivo — pokojne hľadel pred seba jako vždy. V tom okamžení doniesli sluhovia veľké plachové nádoby s ladom, z ktorého trčaly strieborné hlavy šampanských fliaš. O chvíľu strielaly zátky do krásno malovanej povale — zlatistý mok perľil sa v kryštálových pokáloch a rujná veselosť opanovala spoločnosť. Prípitky sa počaly. Najtiaz prvý — ostatnie sa už potom sypú jako z vreca. Kandidatúra Záhajského bola tematom skoro všetkých rečí. Keby bolo záviselo od tejto spoločnosti, bol by Záhajský ešte dnes podžupanom. Rozviazané jazyky nemaly dost na prípitkoch; čím hlbšie sa kúpaly v drahom moku, tým väčšmi prekypovaly pochlebarstvom. Líca pani baronky sa zružily a jej malé čierne oči nepokojne mihaly sa. Vrava sa zväčšovala, až konečne sa jednotná zábava rozpartila na rozličné partie. Anna vstala zo svojho miesta a poodišla k obloku. Za ňou nasledoval Masloň. Bol celý vo vytržení nad jej krásou. Sladké slová len tak plynuly z úst mladého šviháka. Pre Annu bolo niečo nového takýto spôsob dvorenia, a možno tvrdiť, že ju to zaujímalo.

„Naozaj, zriedka som zazil, ba nikdá nezažil tak sladkých okamihov, jako nedávno s vami v Dubine. Jak krásne hraly ste sa s kvetmi, jak lúbežno hovorily ste o hore a jej pôvaboch. Myslím, že ste veľmi vela študovaly poetov!“ hovoril so sladkým úsmevom Masloň, oprúc sa s rukou na dosku oblokovú a nakloniac sa k Anne.

„Netreba k tomu žiadne štúdium. Hovorím, čo vidím a niekedy aj to čo cítim, ač práve bych to nemala robiť, keď mňa počujú takí kritikovia!“

„Obdivovatelia a nábožní veriaci, chcely ste povedať, milostivá slečno! Zarmucuje ma vaša nedôvera!“ pohodil švihák, a ihral sa jakoby v rozpakoch so zlatými franforcami svojho nákrčníka.

„To je asi za smútok! Stavme sa, že sa budete o chvíľu točiť v čárdáši?“

„Len na váš rozkaz!“

„Nemám práva, ba ani chuti rozkazy vydávať.“

„Teda na vašu žiadosť!“

„Nežiadam si nič.“

Masloňova tvár prijala mrzutý výraz. Nebol zvyknutý na takéto odbytie svojích galantných vychádzok. Nečakaný odpor rozjaril ho a núkal k silnejším nábehom. Zručne, a jakoby v myšlienkach chytil ruku mladej devy a naklonil sa k nej tak dôverne a nežne, že ona nebola v stave odpraviť ho krátkym spôsobom. V tom ale zjavila sa za nimi vysoká postava Záhajského; jeho veľké čierne oči uprely sa tak vážne a prísne na Annu, že táto nevdok vytrhla svoju ruku z ruky Masloňovej a prihnula sa blíž k obloku. Masloň sa zpomätal a zručne podal rameno Anne. Spoločnosť už bola prešla do tanečnej dvorany a čo mladší pokračovali už zase v čárdáši. Skoro nato tancovala aj Anna a prechádzala z ramien do ramien. Tanec sa zmáhal čo do divokosti. V bočnej izbe stály na pohotove vína, ktorými hasili tanečníci smäd a zmiernovali horúcosť na chvíľku. Prázdna nebola táto izba nikdy a zátky skoro neprestajne strieľali do povale. Pani barónka sedela v samatovom kresle a tichou rozkošou hľadela na trnu vrnu tanečníkov. Rujná veselosť riastla, čím viac riastol počet vyprázdnených fliaš. Mnohé karmínové ústa ženské svlažovali sa šampanským. Príklad je nákazlivý. Aj Anna rozhorúčená prijala peňavý pohár a priložila ho k ústam. Žížen jej zapríčinená tancom a prachom, bola veľká, ona nemohla odtrhnúť kryštál od úst, až pokým nevyprázdnila jeho chladný sladký obsah. Jako ju rozjatril nezvyklý mok. Jej očka svietily potenným svojím bleskom jako uhle. Náruživé oddala sa tancu — nebolo jej dost, nemohla sa ho nasýtiť! Čím divšie vrtela sa spoločnosť, tým viac riastla v nej jakási nikdy nepocitená pohoda. Krátke prestávky použil Masloň k tomu, aby prednášal svoje banálne dvorenie. Jej bolo tak príjemno počúvať chvály a oslavy z úst Masloňových. Jako to bolo možné?

Zábava v bočných chyžiach prichádzala vždy do väčšej a väčšej krajnosti. Haštal už počal tak ohnivo fukať s pohármí, že mu len stopky z vysokých šampanských pokálov v rukách zostávaly. Mužská spoločnosť, ktorá netančila, shúkla sa v kľbko a počala vyspevovať, že sa len tak triasol celý dom. Záhajský zas len klesol do svojho fotela a hľadel pokojno pred seba, prívětivo kývajúc hlavou každému, kto sa k nemu s poklonou, zdravkaním alebo vďakou blížil. Keď už v tanečnej dvorane dosiahla zábava taký vrchol nenútenej divokosti, nad ktorý nemožno už vyššej bez prekročenia hranice slušnosti — vyvolal Záhajský Annu von z teremu a poprosil ju úctive, s vážnou prísnosťou, aby ohľadom na svoje zdravie a slabú ústrojnosť, vzdialila sa už na svoju izbu. Komorná už čakala v sieni s teplým šalom. Anna stúpala za ňou hore slabo osvetlenými schodami; cez mrežované obloky bolo už badať prvý predsvit rána. Keď Anna došla do svojej izby a poslala už bola komornú svoju do predizby, pozrela sa do zrkadla, držiac v trasúcej ruke strieborný svietnik. Kto to pozeral na ňu z chladného skla! Jaká to tvár, jaké to oči? Anna sa ľakla sama pred sebou. Slzy, ohnivé náruživé slzy vyhrkly jej z očí. Polooblečená ľahla si na belunkú posteľ, z ktorej tak milo páchlo čerstvou bielizňou. Horúca tvár a chladistá podúška, jaká to protiva! Belunké prádlo a temno-rudá tvár, jaká to protiva! Tichá, bezmluvná izbuška a burácajúce city, jaká to protiva! Rodná dedinka s pokojnou nocou — a tam zo sály sem sa derúci jak hudby a duté dupanie, jaká to protiva!

Jako ďalekej búrky ozon, tak bolo počut monotonné hŕkanie basy do jej pannenskej chyženky. Pod oblokom dupaly kone, už dávno očakávajúce svojich pánov. Huk basy zamikal v uskach dievčata — líčka pomaly ochladaly — a fažké viečka sklopily sa na oči; nepokojným snom zaspala Anna.

Zábava v dvorane a pobočných miestnostiach tiekla svojím prúdom. Masloň vyšiel z buffetu a nahnúc si dobre, ani nezpozoroval, že hlavnia jeho tanečnica chybí už. Stretnúc sa vo dverách s Apoloniou Skálky, buclatou pannou v hodbabných šatách, pojal ju do ne-

konečne trvajúceho čárdášu, a zabudol celkom na ostatný svet. Víno nahnalo aj starších pánov do tanca. Konečne bolo v bočnej izbe toľko párov jako v dvorane. Slnko počalo už prvými svojími lúčami osvecovať rumy hradu a vrchole ďalekého pohoria, keď ešte nová bateria fliaš prišla na stôl. Sám Záhajský počal sa veselíť. Jeho vybledlá tvár jaksi ožila vtedy, keď tváre jeho hostov zdaly sa byť splepené z popolu; jeho oči počaly svietiť, keď už oči jeho hostov bľbým, jakoby oloveným svetlom žmurkaly.

(Pokračovanie nasleduje.)

V máji.

(R. 1879.)

1.

Ty za vrchom a ja pred ním . . .
Jeden vrch len, čo nás delí.
Keby nie on, roveň keby:
priam by sme sa uvideli!

Uvideli, pozdravili,
postretali lásky zraky,
jako zvykli čarať iskry
vo vysoku dva oblaky.

Uvideli, pozdravili,
ručníčkom si znaky dali;
ručníček by poletoval
jak holúbok v tichej diali.

Jak holúbok belokrýdly
by povieval môj ručníček;
a vetrik ním povzbudený
by hnal — tknúť sa tvojích líček:

šiel by, letel zrovna k tebe,
jako vtáčik do osídla,
na rty tvoje složil bozky,
čo ja dal na jeho krýdla.

A ty? — príjmuč sladkú ťarchu,
sladšiu bys' mi slala nazpäť . . .
Käruj, vánku! — Och, vršisko!
už mu musel cestu zastaf!

A — ohava! je tak strmý . . .
Posol náš priam ukonaný,
veľká ťarcha lásky . . . omdlel,
už v polceste tamtej strany.

Omdlel, skonak. Ružolístie
posýpa naň mladé šípä;
a z krýdel mu povystretých
bozk za bozkom sa rozsýpa . . .

Konečne zožrala orgia sama seba. Vysílila sa. Dolu schodmi tkly sa neistým krokom postavy. Voz za vozom predchádzal pred mramorové schody a hostia sadali na mäké perá kočov. Dámy si zafátelily svoje tváre, a to veľmi múdro. Niet neprijemnejšieho pohľadu, jako na tvár ženskej, keď ju po nemierne užitej zábave rannie slnko osvieti. Dom Záhajskeho padal do hlbokého sna. Z dvora tiahli barnaví cigáni so svojími nástrojami a vadili sa vypitými hlasy — bezpochyby mali medzi sebou finančnú diferenciu.

Rozsypal sa bozk za bozkom
obďaleč a popri kraju —
sfaby perly, a kvetinky
už sa po ne sohýňajú,

sohýňajú tajne, kradmo,
po zlodejsky v zradnom tichu:
a jak ktorá — krupäj schvatla,
už tam svieti jej v kalichu.

Na ten spôsob tie zlodejky
pohabú mi všetko rúce —
ej, nie! zlopaš postihnutá,
bo prilietly slnka lúče.

Čo zostalo, ony v krátkom
posbieraly okamžení
a čez vrch pretiahly mihom . . .
Žienko, teš sa! to vrch — sklenný!

Sklenný to vrch medzi nami,
viac nevadí, neprekáža:
z bokov jeho láska naša
v milion lúčach sa vyráza . . .

Pri tých bleskoch sa nám vzhliadať
snadno v každom okamžení.
Bôh prežehnaj drahý náš rod,
že prečaril vrch na — sklenný!

2.

Čo robím? — Nuž, nič nerobím,
len myslím na teba,
sfa pavúk nite, tak roztáčam
myšlienky kol seba.

Sfa pavúk nite . . . Ozaj, vieš:
že jemná pradza jích
je refazou, na nejž sa drží
mi žitia každý vzdych?

I keď na vlásku visieť nám
nad lonom záhuby:
niť voľne myšlienky, ktorú
nám sláva obrubí! . . .

— Čo robím? Nuž, nič nerobím,
len myslím na teba,
jak pavúk nite, tak roztáčam
myšlienky kol seba.

Myšlienky, jakby včeličky
keď jarom zavznelo
na pokraj úlu, povylietly
mi hajnom na čelo.

kde hmyrejú si túlave,
až v šík sa narovná
jích vzletný húfec; tak čakajú:
či dôjde — kráľovna?

Nedošla. Tu, čo vetierky
— Tam vonku už šero —
sa zabraly, že vraj rozháňaf
vlny na jazero . . .

A srdca môjho jazierce
už láme hviezdny svit,
čo sišiel z výšin noci tajných
do vln sa ponoriť.

Jazierce srdca mojeho
už až k dnu zbudené,
a neustáva, ale vzrastá
v ňom túžob vlnenie.

V jazierci — už sa dolámal
na drobno nebies svit,
veď z krúžka kruh a z kruhu kolo,
za citom zápät cit . . .

A kolá — i tie šíria sa
čím dial tým viac a viac,
pod vírných krýdlami myšlienok,
žblnkajúc, hovoriac:

jakby fa možno dostať sem
v jích lúby, lúby stred:
do viru citov neškodného,
v myšlienok sladkú sieť! —

A zdá sa mi, že prichádzaš,
a chceš z jazierca piť: —
čelo ti obsadly myšlienky
a k srdcu sbiehol cit.

3.

Dnes ráno zvláštnou návštevou
zavítal u mňa máj.
Čo robíš, zvolal, v izbe, pesničkáru?
šakže už von hybaj!

Ký zlozyk to tu v izbe trčať,
kde trudno, chladno, stín,
a neteperiť sa von skokom, hupkom,
pod jasný, vonný nebies baldachýn!?

Čo zriem! ty ešte v posteli,
keď ja už sbehal kraj . . .?
A začal ma vám mydlíť strašne, mrzko
môj pekný priateľ máj.

Do všakových mi povynadal
v dlhej kapitoli.
Že jeho úsvit vraj si tak nevíšmať,
či ma to nebolí.

Že dneská spevaví škriváni
vraj nový dali chór,
a obecnstvo vraj bez znalcov
jak nezbačný to stvor;

že nová dneská záclona
zôr plála na nebi,
a že keď vo výš sa vyšvihla,
jas nevídanej vznikol veleby . . .

Vraj mnohé kvietky, čo prvý raz
sa dneská rozvily,
a že keď zájdem pozde k lúčinám,
už dávno zhasnul plam jích spanilý.

Zdroj tiež tak čistý prúdil sa,
kým nad nim hralo svitu znamenie,
keď ale neskôr zavítam u neho,
vraj vlnky jeho budú zkalené.

Háj šumel tiež, jak indy nikdaj predtým,
lež už ho tnú, už v prepašť valí sa;
a pažiť stráne, hodbabný ten čalún
už posberala spešná trávnicia . . .

A vôbec hanba vraj tak leňošiť,
keď máj tu preletom,
ba posmech zvlášte pre toho,
kto chce byť poetom;

i múza mala vraj pobožkať
radšej ten vonku — plot,
to týňa suché skôr vraj rozvíje sa
a vydá ruže plod . . .

. . . A v rozhorčení, až len tak
zo širáku mu fřkal kvet,
sa k dverám bral; lež v tom i ja vyčiahol
a za ruku ho chytil hned.

Bo uznať prišlo mi, že pravdu má,
ač aj vo všetkom nie,
no a tie jeho hyperboly,
tiež vedel som, sú veci nemožné;

lež zpoznal som, že neradno
mu na vzdor slamku križom preložiť,
keď pánom on nad štepami mojej žienky
tak, vládcom jak nad životom našich žit.

Hu! keby tak mráz, prival, krupobitie —
nadenie to vera nedobré;
nuž, ukojiť srd môjho priateľa,
včul predovšetkým bolo potrebné.

Lež jak to navliecť, ó ja sedmispáč!?
Kde omluva? a či jej uverí?
I hůtam, smýšlam, čakám pomoc,
lež nikto zo dverí.

Že strašné sny ma v spánok zamorily,
že cítim sa nedobre, a či jak . . . ?
Ech, výhovorky to nejapné!
to značilo by krútiť ledajak.

I udobril sa konečne. —
Nuž, dušo drahá, skoro príď!
nedovoľ svojho, ktorý nudou zmiera,
viac takto zhanobiť.

Hviezdoslav.

Moc prírody.

Obrázky zo života.

(Pokračovanie.)

VII.

Za parkom kaštiela pri mutnom dolnozemskom potoku bol háj olšinový. Bol on vlastne pokračovaním parku strojne umelou ľudskou rukou robeným, lebo veď kdeby sa vzaly tak šumné olšiny samy od seba na brehoch Kereša? Vzdor tomu, že často z koryta svojho vystupujúci Kereš zvyknul múlom a hlienom zanášať hájnik, bola pôda jeho čistá a srovnaná, prechádzky drobúlkým. Boh vie odkiaľ sem dovezeným pieskom posypané. Všetko to poukazovalo na starostlivé ošetrovanie i tejto oddialenej čiastky panského parku. Ľudu bol on len v dni nedelne a sviatočné prístupným; ináče bol zavrený.

Ale pred vtáčkami nemožno horu zahájiť, tie do nej preletia a pár ľubých hrdlic dostavuje sa vo vetvách zelených stromov k hrkútaniu.

Jeden pár hrdličiek hrkútaval si často v olšinovom háji, nie pod korunou stromu, ale pod ním dolu. Pred západom slnka tam až do mraku si v tajnostnom úkryte hrkúťaly a nik nerušil jich minúty blažené. Nemusíte

V tom tysi mi prišla do pamäti
— veď často si mi dnu —
Či odpustíš, keď uvalím
na teba nesnádz týchto príčinu? —

Tak riekol som mu medzi iným:
že omeškal som svit,
bo, keď si ty nie, drahá, so mnou,
naskrze nemal ma kto zobudiť.

Že, až ty príjdeš za svojim
a máj tu ešte trvá, prekvetá:
tak zavčas stávať budem,
jak žiadny poeta;

že vtedy ja sám jeho budem budíť
a napomínať vtáčkov k výkonu,
a herec slnce, keď sa k deju schystá,
sám pomôžem zôr zdvihnúť oponu . . .

dlho hádať, aby ste sa dozvedeli, kto je tých pár hrdlic. Snadno sa toho domysleť.

Štefan a Kamillka sú si rozumejúce duše, trebars tým jich citom, tej jich ľúbosti celý ten divných predsudkov plný svet neporozumie.

Priletel si i dnes holúbok k holubičke svojej; priletel si Štefan na svojom vrankovi ku Kamillke drahej. Koníček ten vranný musel vedieť, kam nosieva pána svojho. Kedykoľvek sa naň podvečer doma vyšvihnul, veselo si zarechtal a letel ako strela pod ním. Potom v olšinovom háji o strom uviazaný pokojne ho čakal a zas letel pod ním neschodnými tajnými cestami nazpät smerom k osade — smerom k domu.

„Dobry večer, krásna!“

„Vitaj mi, Štefanko!“

To byly obyčajné pozdravy milých, pričom si rúčky dali, za ne sa držali a v oči, v tie pramene nevýslovnej blaženosti si zierali.

„Čo vidím dnes v krásnom očku tvojom. ľúba? Čo chce v ňom, nač mi ho kalí tá slza?“

„My sa rozlúčiť musíme.“

„Rozlúčiť po večerajšom vífazoslavnom dni?“

„Š
nám b

„A

„P

tým vi

„A

inému.

„I

húť —

„N

mne je

„D

hlavam

„T

sa ukr

„M

býva n

„Al

srlice p

kráske

dakova

„N

sťou m

tvojom

tvojom

tú duš

fanko r

„Od

h ľúbok

„K

málo ke

„Ac

že nie

„Lá

„A

sa ľúčiť

„Šte

dlho, to

„A

„A

„Tel

v skvos

budnúť

„Tal

hatú, pe

budnúť.

„Nik

„Nez

poviestk

„Štefanko! Zlý svet nám nezičí, zlý svet nám blaženost našu závidí.“

„A čo nás do sveta?“

„Pravda, my sa oň nestaráme; ale on tým viac o nás.“

„Ach, ten prekliaty svet! Chcu ťa vydať inému, tak ako mňa nútia vziať si devu inú.“

„I teba, Štefanko? Tak sa musíme rozlúčiť — na veky.“

„Na veky? A čo je to na veky? Ach, mne je každý deň vekom — bez teba.“

„Dobrá duša! Zlé osudy visia nad našimi hlavami.“

„To tak od počiatku. Naša ľubosť musí sa ukrývať do tohto hájika a do srdca našich.“

„Mňa i to blaží, milý môj! Ukrytý poklad býva najvzácnejším.“

„Ale mne i včera pri všetkej radosti až srdce pukalo. Nemohol som sa mojej vďačnej kráske za to jej veľké vyznačenie ani poďakovať.“

„Nehovorilo ti oko moje, jakou blaženosťou mi bije srdce nad tvojim šťastím, nad tvojim víťazstvom? A nečítala som ja v oku tvojom práve v ten čas, jaké city opanovali tú dušu tvoju, nebadal si ty to všetko, Štefanko môj?“

„Odpusť, ja nie som tak vzdelaný a učený, hlbok môj vzácny, ako mladíci tvojho stavu.“

„K tomu vzdelanosti netreba. Tí vzdelaní málo kedy opravdive citiť potrafia.“

„Ach, ja sa toľko sám v sebe nabojujem, že nie som ťi rovný.“

„Láska všetko vyrovná.“

„A keď ju rozlúčia? Či si neslovila, že sa lúčiť musíme?“

„Štefanko! My zajtra odcestujeme, na jak dlho, to ja neviem.“

„A čo tu bude zo mňa?“

„A čo tam bude zo mňa?“

„Teba hajno panákov bude obskakovať a v skvoste panského života ľahko ti bude zabudnúť na jednoduchého Štefana.“

„Tak? Počuj tiež. Tebe otec vyhladá bohatú, peknú nevestu a jak ľahko ti bude zabudnúť...“

„Nikdy! nikdy! nikdy!“

„Nezariekaj sa, Štefanko! Nevieš ty túto poviestku:

„Lietali si lietali

Dva holúbky v páre,

Nad tou horou zelenou

Až v obláčnej chmáre,

Hned jich slnko pánilo,

Hned vetry trýznily,

Až sa v nízke doliny

V jich tichosť zpusťily,

Ale čo sa nestalo?

Holubica v bôľu... .

Kým boly na výšinách

Lietali si spolu.

Vďačne slnka páľivosť

I vetor trpeli,

Spolu trpeť, spolu mŕeť

Veď to vďačne chceli.

Ale na tých nížinách

Holubica v bôľu... .

Holúbok ju opustil,

Sedí s druhou spolu.

Darmo ona volala

K výšinám ho zase... .

Jemu lepšie v tíšinách

Pri tej novej kráske.

On paľ slnka nelúbi,

Vichrica zlá krutá:

Pri novej holubičke

Šťastný si hrkúta.

Holubica s raneným

Srdcom letí hore

Sadne si na suchý prut

Na najvyššej hore

A preklína nížiny

I holúbka zradu.

A kloní si ku smrti

Hlávku strojnú, mladú.“

Milenci sa zadumali. Boľastne sa lúčili.

Kedy sa vidia? Kedy sa aspoň dozvedia niečo jeden o druhom?

„Štefanko! Ja verím na zuaky v prírode. Príjdi o mesiac pod túto jelsínu. Jestli bude zelená — budeme svoji; jestli vyschne: viac sa nevidíme.“

V očiach zaľúbených bolo vidieť slzy a o pár minút bolo zase počuť dupot koňa letiaceho šírymi rovinami.

VIII.

Celé okolie sa zadivilo, dozvediac sa, že grófka Kamilla aj s dcérou svojou tak na náhlo z kaštiela sa vzdialila. Ľudia boli prekvapení a rozlične si to vysvetľovali; ale nik nebol tak veľice prekvapený a nik si to tak makave nevysvetľoval, ako gróf Viktor so synom svojím Aurelom. Po odbavených dostihoch malo

byť jedného dňa zasnúbenie sa Kamillkino s Aurelom. Po udalostiach dostihových pravda nešlo to, gróf Viktor ale myslel, aby sa to odložilo o pár dní pozdejšie, až sa nemilé dojmy pomínú a tak sa mu zdalo, že grófka Kamilla je podobne jeho náhľadu. Aurela ťažko bolo otcovi nahovoriť, aby sa s ním ku Kamille vybral; ale stav hmotný bol jim obom rozkazom k tomu, aby to predsa len urobili. Kamilla mala pekný majetok, a oni boli prílišne zadlžení, tak že jediná obrana bola len dobrá nádejná partia Aurelova. Šli tedy. Šli so smiereným srdcom Kamillke všetko odpustiť hotoví, ak len rúčku svoju bratracovi svojmu podá. Ale jaké bolo jich prekvapenie, keď dojdúce tu, našli kaštieľ prázdny, a dozvedeli sa, že grófky na náhlo odcestovali do veľmesta bez toho, žeby riekly, či sa skoro lebo pozdejšie vráta. — Či to nebolo zjavné urazenie švagra a potažne budúceho ženicha, áno, či to nevyzeralo tak, ako zjavný košík. Grófka nemala žiadnej príčiny na náhlo odcestovať. Ale odcestovala.

Viktor a Aurel cestovali do veľmesta za ňou. Tu dorážali na grófku Kamillu, aby jim zadosť učinenie dala; lebo tú hanu, ktorú slečna Kamillka rodu svojmu a jím pri dostihoch bola urobila ináče napraviť nemožno, iba tak, keď čím skorej Aurelovi rúčku podá. Grófke Kamille to bolo velice nápadné, že oni urazení, tak naponáhlo idú pýtať o ruku tej, ktorá jich tak citlivo bola urazila. Uspokojila jich na pár dní a primála k trpelivému čakaniu až dostanú odpoveď.

Grófka Kamilla radila sa medzi tým so svojím pravotárom, ktorý ako starý vyzkúsený a šlachetný právny zástupca Kevichovcov úplnú jej dôveru požíval, lebo bol aj mužom spoľahlivým.

Pravotár Eugen Okolčány upozornil grófku na to, že či nevie ešte to verejné vo vyšších kruhoch veľmesta tajomstvo, dla nehož je Viktor hmotne na mizine.

Grófka sa divila novinke tejto a bola prekvapená, ale Okolčány vysvetlil jej to, keď jej sdělil: ako nebohá grófka Vilma velice rozpustilý život viedla a úpadok majetku Viktorovho započala, potom ale aj mladý pán

Aurel jedno druhé má na svedomí v tomto ohľade.

Tu mala vysvetlený grófka Kamilla spech pytačov dostatočne.

A nikdy nebola slečna Kamillka, ani samé dostihy nevynímajúc, tak veselá, tak uveličená, ako práve dnes. A to právom. Jej dobrá maminka jej sdělila, že je pytač Aurel tu, že na ruku Kamillkinu prudko dobíja; ale ona že ju naskrze k tomu nenúti, ba že jej bude milé, jestli ho odpraví.

A pytač prišiel — aj s neporiadením vecí zase odišiel.

Grófka Kamilla predvolala v určitú hodinu aj v prítomnosti grófa Viktora dcérku svoju Kamillku a sdělila jej žiadosť Aurelova.

Kamillka z počiatku mlčala. Na mnohé dotieranie ale, aby sa osvedčila s „áno“ alebo „nie,“ vyslovila pevným, zvučným hlasom svoje osúdne „nie!“ A sotva to slovo bolo von, tu už aj slečinka zmizla, odbehla.

„A ty čo rekneš na to, švagrína?“ pýtal sa gróf Viktor.

„Uznáš moje ťažké polozenie; ja dcéru svoju nútiť nemôžem.“

„Ona nenie dcérou tvojou. Ty máš právo ju nútiť.“

Aurel toto už nepočul, vyletel ako strela bez toho, aby sa bol tetke odporúčal, nahnevany von dvermi.

„Ona je moja dcéra a ja ju nútiť nebudem.“

„Dobre. Ale dedičom tvojím nalezença tiež byť nesmie.“

„Prosím sa len o svoje záležitosti lepšie starať, pane švagre.“

„Pomsta moja fa neminie!“

„Nezaslúžila som ju, Bôh ma aj od tej ochráni.“

„Uvidíme!“

„S Bohom, Viktor, hľadaj si bohatú parthiu pre svojho zdarného synáčka inde.“

„Tedy tak? V majetku môjho brata sa bude sedliacka háveď prechodiť?“

„Pane, to majetok môj!“

„Teraz áno; uvidíme, či bude.“

„Toho, komu ho ja poručím.“

„A ja hovorím, že nie toho, komu ho ty poručíš, ale toho, komu ho súd prisúdi.“

„Ja so súdy nič nemám. Nebuďte tak nešetným pane švagre, nemeškajte sa, idte si svojmu Aurelovi parthiu hľadať, kým nenie ešte pozde.“

Viktor so zatatými päsťami a škripajúc zubami sa vzdialil.

Grófka Kamilla bola po tomto výstupe náramne rozhorčená. Sama pred sebou sa hanbila, že švagrovi svojmu tak drzé pravdy rieci prinútená bola. Ale jakoby si bola ináč s ním poradila? A či ten nehanobný čm, že pyšný predtým Viktor, ktorého žena tisíc-násobnú hanbu na rod jejich priniesla, Kamillku, predtým zhanobenú čo parthiu chce svojmu Aurelovi na silu vypýtať, nemusel ju rozhorčiť? Ešte najviac zlobilo ju to, že ona sama chcela Kamillku Aurelovi zasnúbiť, kým sa o podlosti jeho a jeho otca nepresvedčila.

IX.

Gróf Viktor bol opravdivou protivou svojho nebohého brata Arthura. Tento bol mladík i muž ideálny, šlachetnomyslný, vysokoletý; tamten smyseľný, sebecký, na hrude lopejúci. Mladý vek Arthurov bol posvätený umeniu, vedám, duchovným zábavám; Viktorov nobl-passiam, pozívaníu, marhaniu, rozkošiam. Pre túto rozdielnu svoju povahu nikdy sa menovaní bratia tak neshodovali, akoby to bolo slušným a prirodzeným bolo bývalo. V kaštieli slúžila utešená deva, Ilka, dcéra vdovy Johann Kuklinovej, ktorá taktiež väčším dielom tamže zamestknanie svoje nachádzala. Deva ostala nešťastnou a jedno ráno vytiahli mrtvolu samovražednice z rybníka kaštielskej zahrady. Johanna bola vzteklá jako lutá saňa a hrozila mladému páňovi Viktorovi smrťou; okolím ale zavznievala dlhé časy pieseň o nešťastnej Ilke:

„V panskom dvore kvitne ruža červená,
Karmažinom a purpuro m barvená,
Takej ruži na okolo nikde niet:
Mladý pánik nedal by ju za ten svet!
Nedaj sa ty k sebe bližif pánikom,
Pekná ruža, obráň sa ty trníkom;
Škoda bude tvojej krásy, podoby
Keď do panskej upadneš si poroby.
Ale ruža na výstrahy nedbala,
Verila a v tej viere sa sklamala,
Lživé bolo podlé srdce pánika:
Ruža -- Ilka už je na dne rybníka.“

Časy letely a Ilka prišla do zapomenutia. Ale stará Johanna mala lepšiu pamäť, nežli celý ten svet. Srdce materino nemohlo nikdy veľikú, nenahraditeľnú ztratu svoju zabudnúť.

Viktor ukazoval znaky vážnejšieho smýšľania a chovania sa na sebe, až tak zavesloval i do prístavu stavu manželského. Vzal si grófkku Vilmu Sečanskú za družku života. Starej Johanne nemohol Viktor to odoprieť, aby ona, ktorá sa do služby jeho násilne vtrela, nebola obsluhovala i grófkku samú. A neskúšená Vilma dôverovala Johanne. A stará Johanna varila pomstu proti Viktorovi v srdci svojom. Vilma sa dost skoro čo paní rozpustila, tak že o tom celé okolie si pošuškávalo. Vilma si dala dvoriť, Vilma upadala voždy hlbšie, a v tom ju Johanna upevňovala. Aj on odtrhol svoju krásnu ružičku, aj ty si ži volne krásna paní! A krásna paní nebola neprístupná takým svodným rečiam; ona si žila svobodne, ona oškodila manžela i hmotne, opustila ho i synáčka svojho Aurela a s nahabanými klenotami a kassou Viktorovou utiekla s dôstojníkom Eugenom. Viktor ju, ani Johannu viacej nevidel, žil život otupný, s Arthurom sa neschočil — Aurel, jedináček, ho len ešte pútal k životu.

Imanie grófa Viktora utrpelo kroz ľahkomyselnú Vilmu veľikú štrbinu. Od toho času klesal Viktor hmotne a to tým viac, že on po utrpenej rane srdca nevedel sa na iný spôsob potešiť, nežli na ten, že vyrazenia hľadal v kartách a hlučných spoločnostiach, čím sa ešte viacej ruinoval. Jediná nádeja jeho bola dobrá partia synova. Tak počal špekulovať na imanie švagrínej svojej kroz ruku šumnej Kamilly. Jako sa jim to zdarilo, videli sme.

Syn bol ale hodný otca svojho. Z veľmesta šli rovno k Dolským. Pyšná Magda mala byť vyvolenou srdca Aurelovho. V tých kruhoch, v ktorých ona žila a sa pohybovala, ešte o položení Viktorovom nič znaf nemohli. Blesk jeho mena musí tých jednoduchých ľudí ošialit a oslepif.

Kevichovci, otec i syn, navštívili Dolských a tí, obzvláste ale Magda — boli úplne blažení. Otec uviedol sám ta syna, predostierajúc, že on bol úplne očarený vystúpením Magdi-

ným a jej noblovatým držaním sa pri voňahdajších dostihoch. Jemu takej nevesty načím. Dost sa mu švagriná svojej Kamilly nanúka, ale oni oba, otec i syn, jako raz Magdu videli, predsavzali si, že: „táto, alebo žiadna iná!“ —

Mladý gróf Aurel bol u Dolských každodenným a Magda zierala storáz pyšnejšie na svet, jakoby hovoriť bola chcela: no, dnes zajtra bude grofovi už zasnúbená, nech sa líbi teraz o nej spievať:

„Zostarne sa, potom
na ocot zostane
Grófka Dolských.“

Ona sa postarala o to, že jej jeden pán kantor na odvetu spievajúcim devám takúto stychu zpravil:

„Naša Magda v sláve,
Dievkam smiech už zašiel.
Tu ženich z kaštiela:
Gróf si grófkou našiel.“

* * *

(Pokračovanie nasleduje.)

Slza kráľova.

I.

Bol raz jeden kráľ na krásnom hrade,
V pokladoch, v moci jednak bohatý,
Požíval rozkoš v mladistvom hlade,
Veď kráľ nenie mních, nač by bol svätý?

Jako to býva — mal milú krásnu,
Ač nízkorodej vernosť jej slúbil;
No časom ohne ľúbosti hasnú,
Tak ju odohnal, keď ju zahubil.

Oh ľahko čas ten zabudol snivý,
Keď bol počúval sladké jej spevy,
Nemá sa čo báť on nedotklivý,
Protibranca niet za právo devy!

A ona išla vo svet bez rady,
Chlapča nevinné v rukách plakalo;
Snáď od radosti, že tak za mladý
Z otcovskej lásky svet uzreť malo?!

Matí ho kojí pieseňkou biedna,
Ktovej neverný tak rád mal hlasy,
A chlapček sviera očká dovedna,
Mať si ho túli a len spieva si:

Krásna je ľubosť dvoch mladých duší,
Keď ona večnosť trvania tuší,

Kamillka bola veselá, bo maminka iným okom zierala na ňu od toho času, od kedy Aurelovi košík dala; Magda bola blažená, bo ju obletoval grófsky ženich, čím sa tie najtajnejšie jej túžby vyplnily. Len na jedného roztúženého, v samote upejúceho sme si ešte nespomneli a nevieme, jako sa tomu vodí? A to je náš Štefan.

Po veľikom vytržení, radosti a sláve; po víťazných dostihoch prišli dni žalostné. Taky je osud človeka.

Mesiac pomínul a Štefan osedlal si vranka svojho. Letí, letí na ňom tou stranou ku kaštielu; letí na brehy Kereša do predĺženého parku. Uviaže si koníka o strom a ide, ide si v stromoradí. Už je pod olšinou. Pozerá, pátra — zbladne. Olšina je polovicu zelená, polovicu suchá. Čo to má znamenať. Očiam si neverí, ešte hladí: ale tak je a nie ináč.

Štefanova vôľa uletela dolu Kerešom. On smúti a žiali.

Keď jak svet tento večný i ona
Ľúbosť je prvá, lež i pokonná!

Krásna je ľubosť dvoch mladých duší,
Ktorú žiarlivosť mračná neruší,
Keď je jasná sta oblohy svety,
Kde jedno, jedno slnce len svieti!

Krásna je ľubosť dvoch mladých duší,
Juž dialka časná, rozdiel neruší,
Keď jako dúha spája zem, nebe,
V nej výška nízosť tahá ku sebe!

Budeš neverný? Potom, zdá sa mi,
Žeby i večnosť puknúť musela,
Žeby sa slnce sbilo s hviezdami,
Žebych ja oči k smrti zavrela.
A preda, preda v tom sveta hnutí,
Keď by fa zkaza prírody kliala,
Zastala bych fa v smrtnom vzdychnutí:
Že odpustok som z lásky ti dala...

II.

Hodina kráča — a krásna, sila
A chuť rozkoše raz nie sú v stave
Odolať, aby jim nekročila
Jej noha ľahká ťažko po hlave.

A duša, čo len chuť smyslu rada,
Keď túto čas pán vysilí, zroní.

Ostane jako pustá zahrada,
Ktorej kvet suchý k hrobu sa kloní;

Ponad jej pustú, vyzitú pôdu
Len vetor zimný nepokoj vláči.
A darmo na ňu lievať už vodu,
Viac nepožiješ, než sila stačí!

A takto asi i duša kráľa
Rozkošou zmdlená z dnuhá vyzerá.
Taká je pustá, a ňou opála
Nepokojov prúd, unoba šerá!

Darmo zo sily vyzitej pôdy
Chce už vyvabiť pôžitku kvety,
Darmo už za hrou, zábavou chodí,
Darmo hýrením srdce si smeti!

A predsa, čo ho aj nič neteší,
Predsa nebere na seba prúty,
A čo i chodiť nevládze peší,
On pôžitku chuť chce a vynúti!

Čo sa nestalo!! Zavolať kúaza
Do chyže svojej a k nemu rečie:
„Nemysli, že snáď moja ma zkaza
Do zpovednej celly už vlečie ...“

Nie — potrebujem len odpovede
Tvojej k otázke ja z dušeslovía,
Ktorú snáď že vám patri ku vede
Lepšie chápeš, než moji druhovia.

Povedz mi teda, starče zkúsený,
Či tiekla slza po tvojej tvári,
A či zkojila cit tvoj ztrápený,
A občerstvila srdce ti vari!?

„Ptáš sa, kráľu, či oči slzily
Nad bôlom hrudi vnútornej moje;
Ja odpovedám, že z celej sily
Pretekaly mi srdca raz zdroje.“

A tiež pýtaš sa, či obmäkčily
Ony aj tvrdé útrapov skaly,
Ja rečiem, celé ma obnovily,
A v srdce slabé silu mi vlialy!

Áno, pohľadom v mladosti chvíle
Lahko prežitú ťažko prišlo mi,
A nato slzy tak byly milé,
Oh, zkus, že sa v nich trápenie lomí!

Jako sa v mora tichej velebe
Jasná obloha pokojne smeje,
Tak i v pokania slze sa nebe
Pokoja, blaha Tebe zachveje. —

Oh, prijmi radu najlepšiu v svete,
A najdeš v cnosti sily, potechy,
Nie ešte pozde, — i v šedin kvete
Milosť odpúšťa božia nám hriechy!“

„Dost — preriekol kráľ — nedrž tu kázne,
Radu mi dávať neslušné ti je;
Lež nehnevám sa, — budiž bez bázne,
Hnev tiež nie rozkoš — z neho čo mi je!“

Čo si o cnosti, ľútosti hriecha
A o milosti vzatej pokoji
Hovoril, to je slabá potecha,
Tou cestou duch môj sa neukojí.

Ja neznám cnosti čo cieľ života,
Mne je pôžitok cieľ môj pokonný,
Cnosť nech si ľúbi biedna holota,
Ktorá nemôž' mať pôžitok vonný!

Kráľu netreba cnosti — lež práva —
Aby sa ľudstvo samé nezklalo;
A on sám milosť, zdrží — rozdáva,
Nač by mu srdce za ňu plakalo?

Ale to jedno nádej mi robí,
Že v slze nový život sa rodí,
Snáď bude mi to liekom unoby,
Ak chuť pôžitku v duši mi zplodí. —

Lebo, keď slza za cnosť ztratenú
Silu ku cnosti zplodí, zapáli,
Prečo by slza za chuť zomdlenú
Nemala túto zmocniť pomaly!

Hej, jedna slza, jedna umelá,
Prostriedok nový a tiež pokonný,
Musí roztopiť ľadovosť tela —
Um môže previesť prírodné zákony!

Ja ešte nikdy neslzil vlahu,
Ten druh pôžitku neznámy mi je ...
Musím mať slzu, čo jako drahú, —
Bo, ak ju nemá, nač ten kráľ žije?!”

III.

Počal dielo kráľ — mocný i slabý,
A po celej dal hlásiť krajine:
Kto mu umením slzu vyvábí,
Milosť kráľovská že ho neminie!

Prišli maliari, zkrslili boli
Jeho mladosti bujnú zábavu;
On to rozdriapal vo svojom bóli,
A oko v slzách sa mu neplaví!

Prišli aj spevci, a oslávili
Mladosti jeho silu a krásy,
Špatnosti veniec krásny uvili,
No v oku jeho slza nehrá si!

Zvýšil odmenu na výš a výše,
Stúbil korunu po smrti a trón;
Darmo závodí umelci ríše,
Slza zavrená nechce, nejde von! —

Tu zrazu z dialnych krajov zavita
Mladík neznámy s harfou na pleci,
A prístup k próbe si aj on pýta,
A kráľ zúfalý privolil k veci! —

Bol krásny večer, pod oknom kráľa
Zastal si pevec k dielu hotový;
Na pokynutie predihra malá
A za ňou zneje spev jeden nový:

„Krásna je lúbosť dvoch mladých duší,
Keď ona večnosť trvania tuší,
Keď jak svet tento večný i ona
Lúbosť je prvá, lež i pokonná!

Krásna je lúbosť dvoch mladých duší,
Ktorú žiarlivosť mračná neruší,
Keď je jasná sťa oblohy svety,
Kde jedno, jedno slnce len svieti!

Krásna je lúbosť dvoch mladých duší,
Juž dialka časná, rozdiel neruší,
Keď jako dúha spája zem, nebe,
V nej výška nízosť fahá ku sebe!

Budeš neverný? Potom, zdá sa mi,
Žeby i večnosť puknúť musela,
Žeby sa slnce sbilo s hviezdami,
Žebych ja oči k smrti zavrela.
A predsa, predsa v tom sveta hnutí,
Keď by ťa zkaza prírody kliala,
Zastala bych ťa v smrtnom vzdychnutí:
Že odpustok som z lásky ti dala!“

Zamĺkly dumné harfy už tony,
Tichosť nastala tklivá, bez mena,
Lež v duši kráľa búrne to zvoní,
Hromová slabých tónov ozvena!

Bez zaokrytia korunnej hlavy
Vybehol kráľ von jako bez seba:
V oku mu slza a v nej sa plaví
Sklep odrazený jasného neba!

A hlasom, z nehož kráľa nepoznať,
Ktorým len človek lká city svoje,
Pýta sa: „pevce, kde je tvoja mať,
Lebo ty musíš byť dieťa moje!“

Odpovie pevec: „ona skonala
V biednom bydlisku dialnej cudziny,
A než usnula, prv zašeptala:
„Kráľu, odpúšťam tvoje ti viny!“ . . .

„Odpustila mi . . . pamäť jej vďačná,
Zašepce kráľ len usedave . . .
„A ty, synu mój, vyjasníš mračná,
Odpustiš ota šedivej hlave?“

A bez slovička padá v náručia
Synu biednemu otec bohatý,
A v slzách, ktoré v oku mu pučia,
Našiel — nie sic chuť — lež pokoj svatý!

Teraz už zkusil, že i kráľovi
Patri sa krmíť z vyššieho stola,
Že, kto zásadne pôžitok loví,
Porážku ztrpí jeho svevoľa!

„Synu mój,“ rečie kráľ obnovený,
„Za túto slzu vďaka ti vrelá;
A teraz vezmi dar zasľúbený . . .
Trón tebe patrí . . . mne mníšska cella!“

G. Čakovský.

Pomluvy.

Veselohra v troch jednaniach.

(Pokračovanie.)

11. Dolinská, Michal (shovárajúc sa prídu). **Vsetečka.**

Michal. Či človeku ani nevoľno bývať na vonku, aby zažil trochu tej samoty?

Dolinská. Samoty? — Ach, veď ste vy nie pustovník. Vyhýbate síce tunajším obyvateľom, zato ale prijímate návštevy, po železnici došlé, — medzi nimi i jednu dámu, ktorá idúcky k vám hlasno vyspevovala.

Michal. Hahaha! To je Malvína. Nemožno jej žiť dve minúty bez spevu. Ale ktože vám to tak dôkladne vyprával? — Ale, prosím vás, milostpani, asnaď vám ľubo bude, tam na tom selátku odpočínúť si?

Dolinská (sadne, Michal ku nej tiež). Kto mi to vyprával? Kto jinší, ako pán Vsetečka, ktorý zdá sa byť novinárom tunajším.

Michal. Ach, to je ten, čo tie verše na mňa a môjho osla uklepal? Vskutku, toho človeka už musím poznačiť na pamiatku. — Milostpani, dovoľte mi jednu prosbu. Neodídite ešte, neopustíte mestečko toto, lebo potom by som i ja tu nemohol ostať, a tak ztratený by bol celý účel môjho tunajšieho bavenia sa.

Dolinská. Teraz už nemám príčiny zrýchliť odchod svoj; ale nemyslíte si, že ma k zostatiu tu naklonia prosby vaše. To nie!

Michal. Nie, sľubujem vám, že nič myslieť nebudem . . .

Dolinská. Okrem toho osvedčujem vám ešte raz celkom vážne a rozhodne, že vaše slová držím len za žart. Hladáte i vy zabavenie, a to je prirodzená vec.

Michal. Nie, milostpani, preto som si túto hospodu nenajal. Ja chcem pracovať, mnoho pracovať, čo mi vo Viedni nieje možno, lebo tam mi zábavy prekážajú v práci.

Dolinská. Len že kto býva na vonku preto, aby pracoval, neprijíma návštevy, menovite ženských, ktoré neprestajne spievajú.

Michal. Ale keď bez tej pracovať nemôžem?

Dolinská. Vskutku? Preto tedy nocovala vo vašom dome? preto ona . . .

Michal. Že Malvina v mojom dome nocovala? Nie milostpani, na moju česť hovorím, to nepravda. A kto sa opovážil to povedať?

Dolinská. Tiež pán Vsetečka. On vyprával, že videl, ako tá ženská v čas ráno s balíkom pod pazuchou šla z vášho domu.

Michal. Ten človek je nehanebný lhár. Už ho raz moji šuhajci okúpali, keď špehoval pri dome; ale čo stvára, to je už prímného. Zaslúži, aby som ho dobre vyklopal, alebo o chvost môjho osla priviazal. Sľubujem vám . . .

Vsetečka (zdesený tymito hrozbami ztratil rovnováhu a padne dolu).

Michal a Dolinská (odskočia; Dolinská, poznajúc Vsetečku, smeje sa).

Vsetečka. Ach, pane Bože! zodrel som si nos i ucho rozdrapil a kabát potrhá. (Vstáva, rukou drží sa za nos.)

Michal. Čo je to? kto je to?

Dolinská. To je pán Vsetečka.

Michal. Ten istý, o ktorom sme práve hovorili?

Dolinská. Ten istý.

Michal. Vskutku, pane, máte divný spôsob predstaviť sa ľuďom; či znáte, že ste túto dámu udret mohli?

Vsetečka. Myslite snáď, že som to zúmyselne urobil? Veď som ja pri tom skoku i krk si vylomiť mohol, a to veru nebol môj úmysel.

Michal. A čože ste na tom strome hľadali? lebo ste z neho padli.

Vsetečka. Vyskriabal som sa naň, chcúc naoberať si hrušíek.

Michal. Žartujete! Na čerešni hrušky nerastú, a keby i riasť, neboly by ešte zralé!

Vsetečka. Ja ľúbim práve také nezralé.

Michal. Čo myslíte o tom, milostpani?

Dolinská (so smiechom). Myslím, najlepšie bude, ďalej nevyšetrovať to tajomstvo. Jestli pán Vsetečka len preto vydriapal sa na ten strom, aby vypočul náš rozhovor, za svoju zvedavosť je už dost potrestaný, a ufám, že mu to bude dobrý príučok.

Vsetečka. Ach, milostpani, mohli by ste niečo podobného myslieť, že som asnaď zo zvedavosti . . . ó, nie, nie, mýlite sa, môžem vás ujistiť . . . oh, nošťok, nošťúrik môj!

Michal (vážne a hrozive). Pane, neviem, či ste sa zo zvedavosti, alebo z jinej príčiny vydriapali na ten strom; to ale znám, že odtedy, čo ja tu bývam, vždy sa zaoberáte so mnou. Niet tej hlúposti, urážky, lže, ktorú neboli by ste už roztrusovali o mne; čujem, že ste i paškvil na mňa napísali a že mi čosi chcete prekaziť; ale vaše klapancie nehovorí, čo to má byť. Čas je, aby tieto hanebnosti koniec vzaly, a ja vám tu sľubujem na svoju česť, že, opovážite-li sa ešte nejakú lož o mne roztrubovať, že vás priviazem na chvost môjho osla a tak po mestečku vodit budem.

Vsetečka (predesený zajaká sa). Pane, také veci sa snadno povedia — ale — neurobia — to je len žart.

Michal. Nie, hovorím celkom vážne. Ostatne, jestli na miesto násilnej prechádzky na chvoste Anakreona žiadate si súboj na šable alebo pištole, stojím k službám, a verte mi, že k zvláštnemu zadosťučineniu mi bude slúžiť naplnenie takejto žiadosti. Hovorte, volíte toto?

Vsetečka. Nie, nie. Súboj je proti mojím zásadám. Oškľivím si každý duel. Ja sa mám biť? veru len to by mi ešte chybelo.

Michal. Tedy ostane pri tom prvom. Zapamätajte si to!

Vsetečka (rýchle odchodí). Porúčam sa! (Odíde.)

Dolinská. No teraz už len budú mať zase v mestečku hojnú pastvu pre jazýčky.

Michal. Nemyslím; ten človek bude mlčať, za to vám stojím.

Dolinská. Uvidíme. Najlepšie by bolo prierť urobiť tým klebetám, keby ste sa predstavili mojej sesternici. Presvedčená som, že potom umlknú zlostné poznámky, lebo najväčšej jich to zlobí, že s nimi neobcujete.

Michal. Možno, ale je to proti môjmu úmyslu. Jestli to ale vy žiadate, milostpani, vám k vôli i to urobím.

Dolinská. A práve dobre, dnes je spoločnosť u mojej sesternice — ja vás tedy predstavím.

Michal. Staň sa, ale len pod jednou výminkou, a to je taká sine qua non u diplomatov.

Dolinská. A tá by bola?

Michal. Jestli sa odhodláte uviesť ma do tunajšej spoločnosti ako svojho — smiem úprimne a otvorene hovoriť?

Dolinská. Chcem to počuť!

Michal. Ako svojho — zasnúbenca!

Dolinská. Ach, ach! pane Michal! teraz už vidím i ja, že ste, keď i nie lúpežníkom, ale predsa veľmi nebezpečným človekom!

Michal. Ktorý ale ochotný je v rukách vašich dosť skoro skrotnúť.

Dolinská. Oh! ja z mojej strany v tomto ohľade nemám úmyslu pokusy robiť. (Odchodi.)

Michal. Ja vzdor vášmu zdráhaniu netratím nádeju. (Odídu.)

(Opona spadne.)

Tretie jednanie.

(Chyža ako v prvom jednaní.)

1. výstup.

Dolinská. Ten mladý človek, ktorý ukrýva sa pod menom Michala, zdá sa byť veľký vetroplach, ale pri tom všetkom je milý a príjemný zábavník. — Ach, Bože! akby som ho ľúbila? Aká myšlienka, muž, ktorý nechce povedať, čím je a aké je jeho povolanie! a toho by som milovať mala? keď ani meno jeho neviem. Nie, to je nemožno. Nuž ale srdce mi klopotá. Čo to znamená? Hm, hm! to je nie v poriadku. Tak sa mi pozdáva, že mi práve chceť objasniť vec tak o tej Malvine, ako i o sebe, keď ten nešťastný Všeteka zpadnúť zo stromu. Možno, že je umelcom, maliarom, a potrebuje „modell“ — áno, áno, tak to bude! veď tuším i pripomenúť niečo takého. (Zamysli sa.) — Za Dolinského sla

som preto, lebo bol veľmi rozumný, usedlý mladý muž, ktorý zapálil sa vždy, ako uvarený rak, keď len pozrel na mňa — a Bôh najlepšie zná, že veru nemala som ani najmenej príčiny držať sa pri ňom za šťastiu. Z tichého barančoka stal sa lúty vlk. No a ja najlepšie znám, že výstupy jeho pripravily ho k môjmu šťastiu dosť skoro života; že som nezadržala s ním celú svoju mladosť. — Tento tak neobyčajný, podivný mladý muž bude asnaď veľmi usedlým, keď sa ožení — tak usedlým, ako muž vôbec byť môže. Lebo darmo je, ani od mužov nenačím žiadať nemožnosti. Chce, aby som ho dnes večer predstavila, ako svojho zasnúbenca. Nápad je to veľmi originálny. Len že s takými vecmi žartovať ani netreba ani nie je radno. Nemyslím, že by tým chcel len poškádlit tunajšiu spoločnosť. Lebo trebars zdá sa byť ku všetkému schopným, nemožno mi veriť, žeby sa opovážil uviesť i mňa v posmech. Nasledovne chce, aby to i skutočná pravda bola. Hm, hm! nie som síce ešte sama so sebou na čistom, ale ak mi povie, kto je? čo je? ak mi ešte jedno druhé objasní — ja nebudem mať nič proti tomu. Ale, ako hovorím, ospravedlniť sa musí. S tou Malvinou nie som ešte uspokojená. — O to sa nestarám, či má majetok alebo úrad. Mám ja toľko, že veru i vo Viedni vyžijeme. — Nie, ale to by mi ani vo sne nebolo napadlo, že ja v tomto hniezde najdem mladoženicha.

2. výstup. Sabinka. Dolinská.

Sabinka. Ach! tu si duša moja! No, to ma veru veľmi teší, veľmi som sa naľakala, keď si po tej dnešnej prechádzke dostala hlavy bolenie. Zdá sa ti byť lepšie.

Dolinská. Ale veď je hlavy bolenie žiadna nemoc. A divím sa, že si sa tak naľakala, veď znáš, že ja častejšie trpím na migrénu.

Sabinka. Áno, tak je; veru som na to zabudla, no už na to viac nezabudnem. — Asnaď ťa slnce veľmi opekalo, to je nie zdravo.

Dolinská. Ale, veď toho leta ani niet horúčosti.

Sabinka. Alebo si si asnaď v chládku alebo na vlhkej pažiti odpočinula.

Dolinská. A veríš, že je nebezpečno sadnúť si do chládku, keď je človek rozohriaty?

Sabinka. Áno, myslím to. Ale asnaď len nechodíš sama na prechádzku až za mesto?

Dolinská. Prečo nie? prečo nemala by som sama ísť na prechádzku?

Sabinka. Lebo ženská bez sprievodu môže stretnúť nebezpečných ľudí —

Dolinská. Tak? A sú tu i nebezpeční ľudia? Ja som dosiaľ ani nepočula, ani nevidela, ani nestretla nebezpečných ľudí. A tunajšie okolie je známo ako také, ktoré nezná nebezpečných ľudí.

Sabinka. Daj si pokoj, duša moja! Trebars i chvála Bohu tu nepotlkajú sa zloději a kmíni, za to nebezpečných ľudí dosť. Aj o tom Michalovi dosiaľ nevieme, kto a čo je?

Dolinská. Ach, veru je pravda! no budem sa mať na pozore. (Stranou.) Ach, pani sestra, vieme, kam mieríte!

Sabinka (stranou). A neprezradí sa! (Nahlas.) O tom veľmi divné chýry idú. A čím ďal, tým zrejmejšie dokazuje sa, že čo sme o nom domýšľali sa, je predsa len pravda. A už teraz ani tak neukrýva sa, ako predtým, ale na vidomoci tropí svoje nezbednosti.

Dolinská. Tak? a čože zase vyvedol?

Sabinka. Pomysli si len, duša moja, už nie len že k nemu chodia návštevy, i neostýchajú sa s nimi po okolí sem tam chodiť.

Dolinská. No, v tom ešte nevidím nič tak zlého!

Sabinka. Verím, že nie. Ale my sme tu navykli cez celkom inakšie okuliare pozerat na svet; nie tak ako vy, veľkomešťanky. Za to ti dobre stojím, že by z tunajších žiadna neopovážila sa s ním vybrať na prechádzku, lebo medzi nami rečeno, to by bol škandál!

Dolinská. Až škandál? aj aj! to tu veľmi divné náhľady panovať musejú o behu sveta a ľudoch, ktorí na ňom bývajú. Ja aspoň ani najmenej nezdráhala by sa s ním ísť na prechádzku, rozumie sa, akby sa mi pozdal.

3. výstup. Kunigunda. Predošlé.

Sabinka. Čo chceš Kunigunda? nevolala som ňu!

Kunigunda. Viem to. Prišla som oznámiť, milost pani, (k Dolinskej) že jeden pán prosí, aby mu ráčili dovoliť svoju poklonu urobiť. Riekla som, že ráča tu byť v salone, ale on prosí — —

Sabinka. Tedy popros toho pána sem!

Dolinská. Nie, nie, jestli mne chce urobiť svoju poklonu, musím ho prijať u seba. Do vídenia. (Odíde.)

Sabinka. A čo je to za pána? ako vyzerá? či je nie naostatok pán Michal?

Kunigunda. Pán Michal? vari ten čudák, čo na predmestí býva? oj, ten nie! Toto je veľmi fainový pán, a oblečený, akoby ho zo škatulky vytiahol. A oči má — milost pani — len ako trnky. To sa mi nezdá byť ani z tató ani z okolia, to bude celkom cudzý, možno, že nejaký Viedeňčan.

Sabinka. A neriekol, čo vlastne chce?

Kunigunda. Nie! len sa dopytoval na pani Dolinskú a prosil ma, áno, milost pani, prosil ma, i z toho vidno, že je móresný pán, aby som šla oznámiť pani Dolinskej, že je tu. No naozaj! takého móresu tunajší páni ani nevedia, ani neznajú. To hneď poznať, že je človek vzdelaný.

Sabinka. Netrep už tolko! To ja znat nepotrebujem. Či si bola u pani Štebetkovej?

Kunigunda. Bola, a vykonala som. Prišla som, reku, posielajú ma milost pani a prosia, že keby sa včasie páčilo prísť.

Sabinka. Nuž a?

Kunigunda. Že áno, prídu, lebo že dneská bude veľmi milá zábava. A potom sa ma dopytovaly jedno druhé o pani Dolinskej. A že či tu bol dopoludnia pán apatekár, a čo hovoril? a jinšie tomu podobné veci.

Sabinka. To je predsa neslýchaná zvedavosť. No, ale už dobre. Môžeš odísť, a daj pozor, kedy ten pán odíde, príď mi to hneď oznámiť.

Kunigunda. Rozumiem! (Odíde.)

Sabinka. Čo to za návšteva? kto to môže byť? čo tu chce? aká to zase známosť? Naozaj, táto moja sesternica je divné stvorenie. Ja ju nechápem! Ale ak mi tie návštevy nebudú príjemné, musím koniec s nimi urobiť. Veru ani sesternici k vôli nedopustím, aby môj dom prišiel do chýru. Ostatne, dnes dozvieme sa pekné veci. Všeteka strichol na pani Dolinskú, od neho dozvieme sa dnes večer, ako stojí veci. Oh! moja milá viedeňčianka, keď si ty vtipná, i my tu nie sme na hlavu padlí. Ach! keby len už skôr bola

pohromade naša spoločnosť. Ona bezpochyby opozdí sa, keď má návštevu. Budeme môcť tým voľnejšie hovoriť. Niektorí prichodí.

4. výstup. Štebetková. Sabinka.

Štebetková. Tu som. Nemala som pokoja. Dnes dozvieme sa pekných vecí. Už toho je mnoho, čo mi Mastičkár vyprával. Tedy zase bola na prechádzke?

Sabinka. Bola. Sama predpoludním odišla, a dosť dlho preč bola, a keď domov prišla, bola veľmi rozčulená —

Štebetková. Prirodzená vec, hovorila so svojim miláčkom. Ach! a taký rozhovor rozčulí, to ja viem najlepšie sama po sebe, nie bez príčiny mala som štyroch mužov.

Sabinka. No veď sa dozvieme všetko. Všeteka bol na stráži —

Štebetková. A to síce na strome!

Sabinka. A zaprisahal sa, že sa pomstí za ten posmech, ktorý mu voňahdy večer urobila. A on dodrží slovo. Preto ufám, že nám podrobne vyprávať bude, čo naša viedenička dnes mimo domu robila.

Štebetková. Oj, keby len čím skôr prišiel ten milý Vsetecka. Ten je nenahraditeľný pre našu spoločnosť. Veď nám on zaopatruje najviac predmetov zábavy. A dnes, verte mi pani susedka, s netrpelivosťou čakám jeho príchod.

Sabinka. Ani môjho muža ešte doma niet. A ak pani prídu, načím bude sriadiť nejakú partiu. Len kde sa tolko baví.

Štebetková. Ale ani pani Dolinská nechodí. Či sa vari ešte strojí? veru dnes by dobre bolo, keby zvláštne vystrojená prišla. Čo myslíte?

Sabinka. Ja myslím, žeby bolo ešte lepšie, keby vôbec ani neprišla. Tým voľnejší by bol rozhovor.

Štebetková. I to je pravda. Ak ale je to pravda, čo mi Mastičkár hovoril, že totižto prechádzala sa s Michalom, tak medzi nami rečeno, nezaslúži žiadnej šetrnosti.

Sabinka. A prosím vás, pani susedka, ale aby to medzi nami zostalo —

Štebetková. To sa rozumie, odomňa to nevynde, nuž čože pani suseda?

Sabinka. Pred chvíľou som tu našla svoju sesternicu o samote, hovorím s ňou o jednom, hovorím o druhom, zavediem rozhovor na jej prechádzky, zpomenu Michala, a ona nič a nič, ani len farbu nepremenila.

Štebetková. Poznať, že to nič nového u nej!

Sabinka. Už som sa jej chcela zrovna opýtať, čo vlastne má s tým pánom Michalom, tu príde Kunigunda dnu a oznámi jej, že ju nejaký pan čaká, aby jej urobil svoju poklonu.

Štebetková. Páaán? a kto to bol?

Sabinka. Kunigunda ho nezná.

Štebetková. Nuž hádam pán Michal. Dojista to on bude.

Sabinka. Na tú myšlienku som i ja hneď prišla, ale Kunigunda tvrdí, že nie a nie. Ale že je cudzinec, ktorého nezná.

Štebetková. Hm! to je divná vec, neznámy človek príde do domu a ani sa domácim nepredstaví? to by ja netrpela v dome. Ale zdá sa mi, že je tá vaša sesternica veľmi unzenírt. — Už čo sa mňa týka, ja by som veru chcela znať, kto do môjho domu chodí?

Sabinka. Ale ako sa to dozvedieť?

5. výstup. Herkules. Predošlé.

Herkules. Pekne vítam, pani suseda, teší ma, teší, ach! je pravda, dnes máme spoločnosť.

Sabinka. Veď tak, a ty chodíš sem tam —

Štebetková. A ani neviete, čo sa vám v dome robí!

Herkules. A čo?

Sabinka. Pre toho by sa dom i s fundamentmi do neba obrátil mohol, ten nič nepodbá.

Herkules. Ale nieže tak, Sabinka, nie! ved ti to len žartuješ.

Sabinka. Ba že nežartujem, hovorím suchú pravdu.

Štebetková. Veru tak, pán sused. V dome cudzí ľudia a domový pán chodí kade kde, to je potom pekné hospodárstvo.

Herkules. Akí cudzí ľudia?

Sabinka. Takí, ktorí sa nechcú ani predstaviť domovej panej. Choď len k pani Dolinskej, tam najdeš návštevu.

Herkules. Ach, tak! pani Dolinská má návštevu? No, čože nás do nej. Veď je to nie zakázané.

Štebetková. Ale je nie ani v poriadku. Ja by som to aspoň v mojom dome netrpela.

Herkules. Nuž a čože mám robiť?

Sabinka. Ist k Dolinskej a zpytať sa, či nemá úmysel dnes prísť do spoločnosti, len tak mimochodom —

Herkules. Ale, veď ty dobre znáš, že ja do jej izby nechodím.

Sabinka. Pojdeš teraz, a to stando pede — ja to chcem.

Herkules. To je už inšie, keď ty chceš!

Sabinka. Áno, ja chcem, ja chcem vedieť, kto do domu chodí.

Herkules. Keď je tak, tedy idem. Ale či sa nenahnevá? — Lebo mne sa to predsa len podivným vidí byť, chodíť ku nej mne nič tebe nič na výzvedy.

Štebetková. Ale, pán Silný, načo to tolko skrupulov? Pani Dolinská alebo chce, aby sme vedeli, kto ku nej dochodí, alebo nechce. Ak chce, nuž jej len milé bude, keď pôjdete ku nej; ak nechce, nuž možno, že ju prichod váš mrzeť bude, ale na tolko je vzdelaná, že to nedá na seba znať.

Herkules. Nad slnce jasnejsie dokázaná vec. Ale uvážte z druhej strany i to, že ja som len tak rečeno „švagor,“ a tak dost obďalečná rodina, i to len po žene, ktorá je v blízkom sväzku pokrevnosti s ňou. Prečo že tedy, ty Sabinka neideš navštíviť Dolinskú? pri tebe je to nič nového, to sa častejšie stáva, ale —

Sabinka. Dost toho zvatlania už. Ja len z tej príčiny neidem, a ani ísť nemôžem, bo Dolinská zná, že ja viem o jej návšteve. Z mojej strany by to tedy bola dokázaná zvedavosť. Čo o tebe neplatí.

Štebetková. Dlhého diškursu krátky výsledok je: že nedozvieme sa, kto to navštevuje pani Dolinskú, a práve s istotou vieme, že ona na prechádzky chodí s pánom — Michalom.

Herkules. S kým? dobre som očul? s pánom Michalom? ale s tým z toho vyhnanca na predmestí? Žartujete, pani susedka.

Štebetková. No už to ináč nemáte. A možno, že on chodí i do domu, že je i teraz pod strechou vašou, a ktože zná, akú zradu kuje proti vám. Či si len tak nápoky neprezerá, z kade by sa snadnejšie v čas potreby dostal do domu, aby vás olúpil, alebo zavraždil. Oj, od takých ľudí všetko vystaene.

Sabinka. Potom bude môj pán manžel lamentovať, ako kedysi Jeremiáš nad Jeruzalemom, keď bude pozde; ale teraz, keď je ešte čas, faží sa mu tých niekoľko krokov urobiť, aby sa dozvedel, kto je v jeho dome. Ach! ja nešťastná prenešťastná žena, akého to mám muža? (Fiká.)

Herkules. Ach, tedy z tej nóty počínaš? tej odolať neznám. Už idem. (Odíde.)

Štebetková. Stojí to práce, kým sa rozkýve. Ach, ja to znám z vlastnej skúsenosti. Nie bez príčiny prežila som štyroch mužov.

Sabinka. Ale ešte vždy najúčinlivejšie proti jeho vzdorovaniu dokázaly sa slyzy. No aďaka pánu Bohu, tie mám vždy na porádzky.

Štebetková. To je tedy iba dobre. Ach, niekto prichodí, vari už pán Vsetečka?

6. výstup. Mastičkár. Fruška. Predošli.

Fruška. Ale sú to roztomilé veci, čo si po meste vyprávajú. Nie, to by som predsa nikdy nebola myslela a dopustila.

Štebetková. A čože vyprávajú?

Fruška. A vy to neviete?

Sabinka. Ako vidíte, ničoho nevieme.

Fruška. To je nemožno, že by ste to nevedeli, lebo to už vrabce čvirkajú po strechách. S čím nechcem povedať, akoby môj muž asnaď klebetníkom bol a tieto dosiaľ tajomstva vyštebotal. Boh uchovaj; o tom som úplne presvedčená, že ten nikomu neriekol ani slovičko. No šak, mužičku.

Mastičkár. Ty dobre vieš, že mnoho rozprávaf, nie je mojou vecou i ináč, a o tejto veci tým menej, lebo sme si prísľúbili mlčanlivosť.

Sabinka. Nuž ale o čo sa jedná?

Fruška. Nuž o tej prechádzke tej krásnej, cnostnej viedeničianky s tým čudákom Michalom. Veď je to hrúza, neslýchaná vec. To nikdy svet nevidel, takú nestudnosť. Keby to moja príbuzná niečo podobného vykonala,

za to vám dobre stojím, že to posledná hodina, ktorú v mojom dome prežila. Až ma mráz prechodí, keď si na to pomyslím. A povážte si panie moje, môj muž, tento starý hriechnik, ju ešte vyhovára!

Štebetková. Tak je to s tými pámmi, ako tie motýle, a keď vidia peknú lárvu, no — ale načo o tom hovoriť, veď je to známa vec.

Mastičkár. Neidem sa vyhovárať, lebo by to márna vec bola. Ale pravda je, že mojej Fruške dobre pristane žiarlivosť, a to ma teší.

Fruška. Mylíš sa, keď mylíš, že žiarlim, čo sa to vodí s rozličnými Michalmi; nie, tak ďaleko sa neznížim. A mala by to i s kým žiarliť, daj ti mi Bože!

Sabinka. Keby len môj muž skorej prišiel, aby sme vedeli, čo a ako?

Fruška. A kde že išiel?

Štebetková. To je pravda, to vy ešte ani neznáte. Hia; a to je predsa koruna všetkého.

Mastičkár. A čo?

Fruška. Tedy ešte niečo zvláštneho?

7. výstup. Veselý. Herkules. Predošli.

Veselý. Ale to bola za muzika, až sa múry triasly.

Fruška. A kde?

Štebetková. A kedy?

Sabinka. A čo? A ty mužú čo si vykonal?

Veselý. Tedy ste nepočuly? ach, to sa divím. Idem, a vidím pána Silného stáť na stráží! akým úmyslom? Rád bych sa do tejto izby dostať a neznám ako? Cez dvere reku! Sú zamknuté. A tu sme začali oba klopať, dverami zízotaf, ale všetko nadarmo. No nebolo tak pane Silný?

Silný. Na vlas tak; načúvam, načúvam, v izbe ani hlásku ani šuchotu, všetko ako vymreté. Búcham, klopem, nič a nič. Už lebo je Dolinská nie doma, alebo stalo sa jej nejaké nešťastie.

Štebetková. Pre pána Jána! to je divná vec. A čo mi napadá?

Fruška. A čo? mňa mráz prechodí.

Štebetková. Ak ten tú zavraždil!

Fruška. Kto?

Sabinka (zalomí rukami). Beda, prebada! v našom dome vražda, strašná vražda. Ach! drahá sesternica moja! takto si mi zakončiť

musela! (Lomí rukami.) Áno! áno! to bol vrah! ten ju zavraždil, usmrtil (omdlieva) a ja nešťastnica, ešte som ju nevinnú v podozrení mala.

Fruška. Ale kto? koho? kedy? čo a ako zavraždil?

Štebetková. Ach! pravda je, vy to ešte neznáte, že k pani Dolinskej prišiel cudzý celkom neznámy muž.

Fruška. Cudzý neznámy muž?

Mastičkár. Ej, už to veru veľmi neobozretne a neopatrne bolo nechať ju o samote s cudzým neznámym mužom. Ešte včera čítal som v „Morgenblatte,“ vydávanom v panskej ulici, podobný prípad, a i tam vražda a lúpež bola výsledkom.

Herkules. Ale čo tu robíš? Musíme ísť na políciu.

Sabinka. Ešte že čo? na políciu! či máš rozum. Polícia má prísť do nášho domu? čo by na to povedal svet? Len to nie!

Štebetková. Veď to ani netreba, tu je pán Veselý, úradník kapitánskeho úradu —

Fruška. To je pravda. A pán Veselý to všetko pokoná, že to všetko medzi nami ostane.

Veselý. Ale, panstvá, veď ja nevidím ešte ani príčiny k nejakému úradnému zakročeniu.

Mastičkár. Že nie? izba zamknutá, na volanie, klopanie, nikto sa neozýva. No či tu niet dosť príčin —

Veselý. Nie! hovorím, a ja to znať musím. Veď ešte ani to neznáme, či pani Dolinská neodišla niekam? Pánovia! len si rozvážte, aký posmech by to bol, keby sme jej dali násilne otvoriť izbu a ona medzitým nie je doma!

Herkules. To je tiež pravda.

Sabinka. O tom sa hneď presvedčíme. Kunigunda!

8. výstup. Kunigunda. Predošli.

Kunigunda. Čo rozkážu? tu som!

Sabinka. Kunigunda! je pani Dolinská doma, a či niekam odišla?

Kunigunda. Nevie! —

Sabinka. Nevieš?

Kunigunda. Nie! lebo som nebola vždy v kuchyni.

Sabinka. A kde si bola?

Kunigunda. Kde? a musím to povedať?

Frčka. Nie! nie! už to vieme.

Štebetková. Ja veru neviem!

Veselý (k Štebetkovej.) To je snadno domysleť sa.

Herkules. Keďtedy ani ty nevieš, či je doma alebo nie, jinsieho nám nič nepozostáva, ako poslať pre zámočníka, aby otvoril jej chýžu. Potom sa presvedčíme, či je tam lebo nie!

Štebetková. Ja s tým úplne súhlasím a žiadam, aby Kunigunda vyslaná bola hneď a hneď k zámočníkovi.

Mastičkář. Tak je, kým sme my všetci tu ako svedkovia.

Sabinka. Veď je už i tak pozde, a ja myslím, že keby i niekam bola vyšla, už by sa bola musela vrátiť. Oh! ja mám tušenie, že sa jej nešťastie udalo! Už, čo sa stalo, to sa stalo, ale s dobrým to neide.

Herkules. Kunigunda! stúpaj k zámočníkovi hneď a hneď, a povedz mu, žeby prišiel dvere otvoriť —

Kunigunda. Už idem! Ale zdá sa mi, že niekto prichodí, asnaď —

Štebetková. Ach, to bude iste pán Vsetečka, ktorého tak túžobne čakáme. Ten nám dá najlepší vývod, bo ten všetko zná.

(Dokončenie nasleduje.)

Z básní D. Z. Laučeka.

Dumka Kriváňska.

Vravela mamka: „Tento velikán
Žulový, mrakom ovenčený Kriváň,
Jednako voždy na rod sa díval,
Nech akékoľvek éasy zažíval.

Jednako bdelo Kriváňa čelo,
Či sa nad rodom nebo zaskvelo,
Či búra vzošla, blesk sa rumenil,
On svoje čelo nikdy nezmenil! —

Pohliadnuť šuhaj mladý na Kriváň,
Uzrel, jak zora venčila mu skrúň.
V srdeci sa juna tajný cit zpenil,
Zovrely úadrá, zrak sa zplamenil.

A slza vrelá kanula na tvár...
Tak sa lúbila mu tá nebies žiar,
Čo sa po takom čele rumení,
Čo sa so šťastím rodu nemení.

Búra.

Na Tatry sa valia mraky,
Čierne chmáry a oblaky;
Útokom sa prudkým roja,
A tie Tatry — pevne stoja.

Mrákav' čierna desno duní,
Vichre hrozia i perúny;
Vichre hrozia i zavyjú,
Tatry čiernou tmou zakryjú.

A z tej divá trieska búra —
Zdá sa, Tatry že rozbúra,
Z mrakov ohňa kypia strely,
Hrom za hromom sa chumelí.

Hrom za hromom sa chumelí,
Až búr všetky vrhne strely.
Potom zmizne, pomíne mrak:
Tatry stoja voždy jednak!

Cez oltáre ...

Cez oltáre
Trpkých obetí,
Cez žaláre,
Bóle, máre
Národ doletí
V žiare osvety.

Anthropologické úvahy. Určitosť v rôznostach ľudských plemien.

Dľa Karola Rosenkranza, K. V. Zapa a iných P. H.

(Pokračovanie.)

Kmen germánsky, záležajúci z Nemcov, Dánov, Švédov, Norvégov, Holanďanov a Angličanov, stojí teraz na vrchole svojej svetodejmej slávy. Veliký je nateraz svojou ríšskou mocou a svojim vlivom v Európe, čo mohutný činník v politickom dejstvení, jehož slovo je závažné: ale ešte väčším je svojim, každé duchovné pole ovládajúcim, geniom. V tých národoch a vetvách svojich, kde ho božské kresťanstvo preniklo, tvorí skutočne divy lásky posvätenosti svojej, tu nutno mu priznať slávu nehynúcu, nesmrteľnú! Tento kmen sa iba asi od 400 rokov tak velice zdokonalil, že znajúc jeho drevnú históriu, jeho nekďajšiu prirodzenú surovosť a násilenstvo, jeho nesmiernu bojovnosť a tekavosť po ríšskych dobrodružstvách, ani by sme nepovedali, že je to ten istý kmen. On sa prácou a borbou stoletiami vedenou prerobil v kmen duševných túžob, cieľov a zásad; jeho dakedajšie divé mravy, vzaly na seba tvárnosť kresťanskej ľudskosti; jeho ustavičné kedysi národno-politické boje, premenily sa v boje a zápasy literárne, umelecké a priemyselné; slovom, v záujmy vzdelanostné, osvetu a ušľachtilý mrav ducha vysoko povznášajúce; jeho dakedajšia lenivosť a podcenovanie fyzickej práce, v najpilnejšiu a najrozumnejšiu pracovitnosť, jeho sny o zemskej len sláve, v túžby ducha a srdca po dušnom spasení! Pravda, že tu musíme abstrahovať od najnovších výjavov materialistických, ktorý materialismus stvoriac už vo Francii, plytkosť socialistických a kommunistických myšlienok a náhľadov, vnikly zvlášť do Nemecka, a strašia tu i otriasajú nemeckou ríšou.

Fysicky sú Germáni pekne a ušľachtile vyvinutý kmen, obličajú viac podlhovastého, nežli okrúhleho, pleti veľmi bielej, viac belohlaví, nežli hnedí, oči väčším dielom sivých a belasých, najme na severu a v Anglii, kde rýsavé vlasy a tváre prevládajú. Ostatne, na-

chodíme medzi poludňajšími a západnými Nemci i dost milých černoookých obličajov.

Duchovne sú Germáni skutočne bohaté nadaný kmen, hlbokomyšlní, k filozofii náklonní, smeru viac ideálneho nežli reálneho, mimo Angličanov, u nichž prevažuje ziskuchtivá realnosť. Nemci majú zvlášte svoj Gemüth, čo zdá sa jejich duševnú sentimentálnosť a rozhodnú špiritualnosť vyrazať, lebo mimo toho privlastňujú srdcu: lásku, dobrotu, útrpnosť a lútosťivosť.

Kant nasledovne charakterisuje Nemcov:

„Nemci požívajú povest dobrého charakteru, to jest, sú poctiví a milovníci domáceho života, v čom pravda slávy svetskej niet. Nemec zo všetkých civilisovaných národov sveta, najsnadnejšie a najtrvalejšie sa poddáva svojej občianskej vláde, nemajúc náklonnosti k novotárstvu a k protiveniu sa starému poriadku, čo memujú konservativnosťou. Mimo toho je Nemec človekom všetkých krajín a podnebí, nenie k svojej vlasti vášnive pútaný, ľahko sa stehuje inam, a kamkoľvek ako osadník prichodí, obyčajne vo väčšom počte, tam uzaviera so svojimi rodákmi občianský spolok, ktorý ho pre jednotu v reči a dielom i v náboženstve čini ľudom zvláštnym. Takýto nemecký ľud, postaviac sa pod ochranu vyššej vlády, nachodí sa v požívaní pokojnej a mravnej ústavy, a kroz pilnosť, čistotnosť a sporivosť, vyznačuje sa nad iných osadníkov. Takúto chválu sami Angličania vynášajú o Nemcoch v Severnej Amerike osadených.“

„Nemcom možno aj flegma v dobrom smysle pripisovať, to jest, temperament chladnej rozvahy a vytrvalosti v domáhaní sa svojho cieľa, ako aj v trpeľivom snášaní všetkých s tým spojených obťažností. Má teda národ tento talent opravdivého rozumu a hlboko mysliaceho ducha, iba ohľadom vtípu a umeleckého vkusu, nemôže sa iným národom, ako Francúzom, An-

gličanom a Italianom vyrovnaf. Máme za to, že tento dar rozumu spojený s pilnosťou, je veľkou výhrou nemeckého človeka. Jeho charakter čo do obcovania, je skromnosť. On sa viacej učí cudzým rečiam, než ktorýkoľvek iný národ. (Sotvy toľkým ako Slovák, u nehož je to chybou, že snadno lipne za cudzým.) Je, ako sa Robertson vyslovuje, veľkupcom na poli učnosti a prichodí vo vedách na jednu takú ideu, ktorú iní za ním, ponevác ten ju v tom zanedbal, s veľkým krikom vykorisťujú. On nemá národnej pýchy. (Kantovi sa tak zdalo, iní zase protivné tvrdia.) Súc kosmopolitom, t. j. snadno sa pridružiac iným národom a s nimi sa assimilujú, kde to jeho prospech alebo politika tak sebou nesie, nedrží sa krčovite svojej vlasti, avšak deti svoje vychováva v surovej kázni, usilujú sa jich mravnými učiniť. Má náklonnosť k poriadku a k upravidelnenému životu, a preto radšej sa dá utiskovať, nežliby sa búril oproti stávajúcemu zákonu. Jeho nedobrá vlastnosť je: náklonnosť k nasledovaniu iných a to, že má chatrnú mienku o sebe; je pri ňom jakási chtivosť metody, dľa ktorej on nedomáha sa prostej rovnosti s inými občanmi a princípu rovnosti vôbec, ale dá sa dľa stupňov istej prednosti alebo rangu triediť; z tadiaľto už pochodí dávna titulatúra u Nemcov, jako dľa rodu alebo úradu, dľa istej hodnosti alebo dľa nejakej u sveta milej vlastnosti; na čo bývajú Nemci hrdí. Tak sa zdá, že toto hľadanie všelijakých titulátúr a hodností, má svoj koreň v nedávnej ešte rozdrobenosti národa na rúzne kniežatstvá, na jaké sa rozpadala ríša nemecko-rímska.“

O Angličanoch toto hovorí Kant:

Národ tento, pochodiai od dávnych Britanov, keltického kmena, musel kroz pomiešanie sa s inými, menovite s Dánmi, Sasmí a Francúzmi, jako to jeho reč dokazuje, svoj pôvodne národný charakter utratíť.

Teraz pozorujeme u Angličanov istú hlavatnosť a trucovitost, ktorá sa v ničom podľa cudzých držaf nechce, ale pri tom vždy ostáva, svojej vôle človekom býť. A hľa to nám vysvetlí všetko podivínstvo národa tohoto, menovite jeho mocných a bohatých jednotlivcov. Táto vlastnosť už tak ďaleko

opanovala národ tento, že každý i vo svojom vlastnom domove, tvrdo a zaťate pri svojej mienke sotrváva. Medzi tým tú opatrnosť majú, že na tom, čo jejich všeobecné dobro napomáha, sjednotiť sa znujú.

Z tohoto sa vyvinul u nich ten charakter, aby každý svojej zásade a svojmu pravidlu života verným ostával.

Insulárne polozenie Anglie, isolovalo národ od ostatného sveta, a to napomáhalo jeho zasklepenosť a uzavretosť do seba, z čoho opäť zrodil sa silný egoismus.

Odkázaný na seba a nemohúci žít predsa v odlúčenosti od sveta, k čomu nútilo ho i malé územie i neúrodnosť pôdy; majúc pred sebou otvorené more, pustil sa na toto, zbudoval svoje lode, oboznámil sa s cudzými národami, oddal sa kupectvu a zbohatnúc i zmohutnejúc pri tomto, počal dobývať cudzé kraje, menovite vo všetch čiastkach sveta, k čomu keď rozvil svoj priemysel na vysoký stupeň, vždy väčšie poklady shromažďujúc, stal sa moro- a svetovládnym národom.

Jeho egoismus zrači sa jak v pospolitom tak i v politickom živote, o iných lásku nestojí, lež vymáha od nich pre seba úctu; pre svojich rodákov zakladá veľkolepé dobročinné ústavy, ale milosrdenstva k cudzým nezná, cudzinec, ktorý sa k nemu dostal, je-li chudobný, môže bars hladom zahynúť, jeho srdce to nepohne. Jeho politika nevychodí z vyššieho, menovite z krestanského stanoviska, ale riadi sa ziskom a chůtkou, čím širšie môcť panstvo svoje rozložiť, odkiaľ jeho nehumánne zaobchodenie v bojoch a s podmanenými.

Jako jeho charakter v protive stojí s francúzskym, tak tohoto priateľom nikdy nebol, revnivost v kultúre a v moci, ktorá sa dávno medzi nimi rozvila, činí jich večnými protivníkmi, zdvorilosť a jemnosť francúzska, s pýchou a chladnosťou anglickou sniesť sa nemôže.

Angličan i po svojej vlasti cestujúci neoblubuje spoločnosť, jemu lepšie chutí pokrm a nápoj osamelému, nežli v spoločnosti súcemu, tým zaťatejšie pridrža sa tohoto zvyku svojho v cudzej zemi, a aby dač bizarného a sebevolného previesť mohol, na to nelutuje peňazí.

K završeniu charakteristiky tejto, nutno nám o Germánoch ešte nasledujúce podotknúť: Nemci pod menom sv. nemecko-rímskej ríše dlho vládali európejským svetom, majúce mocných imperátorov. Ríša táto zanikla však v onnej mohutnej podobe a stala sa malátnou po roku 1835. No s rokom 1871, v nomž spojené Nemectvo porazilo zpupného Napoleona III., nastúpilo nové, rýdzo-nemecké cisárstvo. Nemci sú všeobecne za národ vzdelaný, vedecky osvietený, priemyselný a umelecký uznaný, jejích rozsiahla a bohatá literatúra je doteraz prvou na svete. V tejto literatúre nachodí sa veľa dobrého, ale i dosť otravného. Jejích filozofia neznala si ešte kresťanskú pravdu náležite osvojiť, a to len preto, že sa povyšuje nad ňu, že ešte nepochopila podstatu náboženskej, menovite kresťanskej viery, ktorá ďaleko prevyšuje moc rozumovania ľudského, z tejto príčiny filozofia u tohoto ochotne mudrujúceho národa, viacej škodila posiaľ viere, nežli osožila. Na to miesto však je novšia nemecká theologia, na pozitívny a tak na rýdzo-kresťanský základ postavená, a preto i znamenitá; jesto nádej, že ona doterajšie filozofické bludy, omyly a bizartnosti premohúce, smerí ju s kresťanskými pohľadmi na Boha, svet, človečenstvo a na život večný. S hlbokou vďakou spomíname, že Nemci preukázali kresťanstvu, jak na poli theoretickom, tak i na poli praktickom

svojími ústavmi, vieru, nádej a lásku kresťanskú uskutočňujúcimi, menovite svojou vnútornou-missionárskou činnosťou a svojim Gustav-Adolfským spolkom, neoceniteľné služby.

Dánčania sa živo pohybujú, ako malý už síce, ale vzdelaný, za kresťanstvo zaujatý, v priemysle a v hospodárstve dosť šťastný, čulý obchod po mori vedúci, veľkými charaktermi obdarený, jak na poli literatúry tak i na poli umelectva, nie jednou veľkou hviezdou pochlúbil sa mohúci národ.

I Švédovia s Norvégčanmi v jeden politický národ spojený, dla reči, zvykov a mravov jedno duševné telo stanoviaci, sú národ milej, kresťanskej povahy, známi ako usilovní a čestne žijúci. Hollandčania, ač bohatstvom sľinúci, obchodom svojím veľice pozhnaní, čo India bystrého ducha a veľice poctivého charakteru, vystupujú ako národ všetkej úcty hodný, lebo nič zo Saducejského a Farizejského kvasu pri sebe nemajúci.

O Angličanoch už obsérnejšie prehovoriac, iba to dodávame, že Anglia je kráľovnou na mori, v priemysle nad iné národy vyniká, je nesmierne bohatá na poklady sveta, ale iba sebe prajná, v sebe slobodná, aristokratii priaznivá, ale chudobe nebars odpomáhajúca, za svoju nekalú politiku prísno bude historiou súdená. Literatúru má veľkú, no i veľa chorbého v nej!

(Dokončenie nasleduje.)

Vukana.

(Zo srbského *Ognestav Dobrodružskij*.)

(Pokračovanie.)

III.

Vladislav ledvá čakal pokým domov dorazí, lebo jeho prse byly preplnené sladkosťou a túžbou, že musel komu tomu sa zdôveriť, ináč by mu pukly . . .

Matke v ten deň dva razy svitlo. Raz na úsvite, druhý raz večer, keď uzrela svojho syna Vladislava. Nie žart, veď ho celý mesiac neobjala . . . Nemohla sa naň dosť nahladať, videlo sa jej, akoby bol nariastol . . . V tejto radosti by ju bolo veľmi zarmútilo, keby bola zbadala jeho ranu, ale sa s celou silou snažil túto zakryť, aby ho žiadon posúnok nepre-

zradil, a taký bol šťastný, že to ani otec nezbadal.

V pozdnej, nočnej dobe vzdialil sa do svojej izby, ťažko čakal, pokým sa hodí na pohovku, aby hlbokým vzdychom, srdcu oblahčil. Krásna sestra sa nemohla rozlúčiť tak ľahko s bratom, preto ho odprevadila až do jeho izby, sadla mu konča hlavy, aby mu rozprávala všetko, čo bez neho robila a pri tom ho sesterskou láskou objímala a bozkávala, hrajúce sa s ním ako dieťa. Chcela sa na ňom pomstíť, že ho tak dlhý čas nevidela a neobjímala . . . Ale naraz skrfla a odskočila:

„Bratre, čo je to? ... Ty si veľmi ranený! ... Ah beda mne! ...“ Z jasného neba, z jej jasných očí sa slzy hrnuli.

Vladislav mal s ňou prácu, pokým ju utíšil. Hovoril jej, že je to nič nie, že je nie hodné rodičov zarmútiť, potom ju prosil, aby sa o tom nikomu ani slovom nezmienila.

Keď sa utíšila, utrie slzy, hovorila: „Dobre, ale mám zanedbať ranu? Ak je aj nie smrteľná, predsa zavolám lekára!“

„Dobre, zavolaj ho, ale aj jemu zakážeme, aby nikomu nič nehovoril, pokiaľ rana nebude zahojená ... Ah, veď to chytré bude ... veď je to nič nie ... Ale túto ranu,“ ruka krčovite siahla na srdce, „ah, sestro! túto, tak sa mi zdá, neprežijem!“ ...

Ziaden tvor na svete nie je tak zvedavý, ako krásne pohlavie, Vladislava nebolo ťažko nahovoriť, aby rozprával o tom krásnom anjeli, ktorý sa mu zjavil na Mláve; aj poľnoc prešla a Vladislavovi sa zdalo pri všetkom dlhom opise, že ani polovicu nevy povedal, ani tú najmenšiu čiastku o kráse a добрôte neznámeho dievčaťa, ktoré mu srdce zaujalo.

Sladký úsmev sa rozlial po tvári mladéj kňahyne. Ona ho zas objala a hovorila natešeným hlasom: „Blaho mne, ja skoro dostanem milú zprávu! ... O, ja viem. Otec ťa požeňuje, len až najde v tom serdárskom dome za seba priateľa! ...“

* * *

Vladislavova rana sa dost skoro zahojila, jemu sa ale zdalo, že jedna večnosť prešla, lebo okamihy čítal, kedy zas uzrie neznáme dievča. Keby mohol, on by hneď klakol pred otca a prosil by ho za požeňovanie, ale ešte nevie, ani aké meno má ten anjel, ani z akého je rodu, ani či pôjde zaňho, lebo nevie, či ho miluje tak vrele, ako on láskou horí ... Preto keď počul, že bude v Prizrene tábor, odkázal, že má zimmicu, vediac, že ho matka nepustí ťa. Jeho to draho stálo, že nebude tam, kde sú všetci jeho bratia a vífazi, on bol bez seba. Spočítal okamihy, akoby na horiacej pahربة stál. Akoby to už ani ten Vladislav nebol ...

Napokon aj ten deň svitol. Vladislav sa vyhovoriť, že ide do planiny na lov, aby si

rozohnal chorobu, začal sa chystať. Nikto nevedel, kam ide Vladislav krem mladéj kňahyne. Ako počula popri kule Vladislavove kroky a štrngot damascenky, vzala ohnivého koňa od perjanika, ktorý ho viedol po mramorovej dlážke, a privedla ho k bratovi. On vyskočil naňho a zohol sa k sestre, ktorá mu obe ruky bola vystrela, bratsky ju objal a pošeptal: „Idem rovno k zelenému jazeru, drahá sestro!“

„Na zdar a v dobrý čas!“ odvetila ona, „Bôh daj, aby som ťa odsiaľ, keď sa z dvora hýbať budeš, s milou vyprávala!“

Ďakoval jej za to želanie srdečným úsmevom, pobodol ostrohami koňa, tomuto z pod kopyt iskry sypaly a ťa letel von zo dvora.

Vladislav neišiel hradskými cestami, ale vždy kratšou cestou, nedbajúc, že prúty a bodlač jeho drahocenné rúcho dodriape. On len ďalej náhlil, nedoprajúc si trochu viac oddychu, len toľko, koľko potrebné bolo koňovi k oddychu, na seba nedbal.

Veď on aj tak na seba zabudol od toho času, čo naňho pozrely tie modré očká, čo mu tie ústičká hrkútaly, Víla od Omola.

Na šťastie ešte pred západom slnka dorazil na prievoz k Sáve, ešte bol prievozník na brehu a tak ho hneď mohol previezť. Aj pekná, ale búrna Sáva, ktorú on tak vrele miloval, že tak mile žuborí, nepáčila sa mu. Sotvá čakal pokým na druhý breh dorazí. Hodil za hrst strieborných prievozníkov, ktorý chudobný súc, zadivene ho meral, potom ho zo srdca žehnal. — Vzdialil sa náhle ďalej. Do Belehradu nechcel ísť, lebo dobre znal, že ho vojvoda a jeho mladý priateľia aspoň za tri dni zadržia, a to by bola pre neho smrť. Spať nemohol a nesmel, lebo zastat nechcel, a že mesiac oblaky kryl, to nestrašilo ho ani najmenej, lebo dobre poznal každý kútik svojej otčiny. Veď on toľko ráz prešiel tade v tej búrnej dobe, keď jeho otec sadol na trón. Teraz mu prišly pred oči tie krvavé dni so všetkými hrózami, ktoré sú následky bratskej nesvornosti. Len táto myšlienka bola v stave Vladislava od jeho ideálu odstrániť. Živo sa mu objavily všetky boje, ktoré sa tak hlboko vryly do detskej duše. Videlo sa mu, že aj teraz šliape po krvavej tráve, po

ktorej sú porozhadzované telá, ktoré tak zohydila náruživosť bratská . . . Hľa, aj tie vdovy a siroty, ktoré v čierno zamotané, ako tóne po bojišti chodia, hladajúc tu svojich milých, a keď jich najdu, padnú na nich v nemom žiali, utierajú jim vlasmi bledú obličaj a nastráchané bozkávajú chladné čelo, pokým jich z tohto stavu nevytrhne zas nejaký štrngot zbrane . . . Pomaly dvíhajú zmorenú ruku, odhrnúc z tváre krvavý vlas, aby lepšie videli, kto to ide, a keď vidia, že je aj to Srbin, skrľknu a nechajú svojich milých mrtvých, utekajú z bojišťa do pustej planiny . . . Radšej sa objímajú s chladnou stenou, ako čo majú vidieť bratskú tvár.

Vladislav sa trhol . . . Rozpamätal sa, ako ho v ten čas objímali a bozkávali, na rukách nosili a opatrovali, ale mu aj napadlo, ako nejedna vdova, nechtiac videla Dragutinovho syna, väčšmi pritisla nešťastnú sirotu na prse, utekala od jeho tváre ako od mátohy ďaleko . . . ďaleko . . .

Ale aj okrem toho zanechali mnohí svoje ohnisko.

„Áno,“ vytrhol sa po niektorom čase kravevič z myšlienok, „teraz chvala Bohu, niet tej hrózy, ani viac nikdy nebude. Mój strýc tak panuje, že všade len pokoj a šťastie prekvitá. Pán Bóh mu daj v živote šťastie a po smrti v raji život večný!“

Zas sa hodil do náručia jeho ružových snov, ale čo bližšie prichádzala raňajšia zora, tým viac ustával. Nemohol, aby si len trocha nepospal. Skočil z koňa, hodil mu úzdu na hrdlo a ľahol si na kabanku pod jeden dub. Keby nebol dub tak mile šušťal listami, umorený by bol hneď zaspal. Kôň sa sám trocha prechádzal a tak si potom zastal k svojmu pánovi. Nehrabal dlho nohou, lebo Vladislav málo potreboval k oddychu. Skočil hore, posilnil sa z kulača a taktó predĺžil ďalej cestu. Zora všetko oživila, ale Vladislav sa nemohol dosť nadiviť, že na miesto veselých, fujarujúcich pastierov, všetko ozbrojených sedliakov videl, ktorí sa dakde ponáhľali.

Zastavil jednu takúto malú čatu a zpytal sa jich, proti komu sa ozbrojili a kam idu?

„Ideme, brat náš, do Prizrenu, pod vlajku nášeho dobrého kráľa!“

„A prečo soberá vojsko jasný kráľ?“

Vojaci zadivene naňho pozreli a hovorili: „Ty si možná z ďaleka, brate, keď to nevieš. Volá nás, aby sme rozborili hajdúcke hniezda v hornom Ždrele, kde sa zatvorili buriči Drman a Kudelin.“

Vladislav akoby zkamenel, nevediac, čo má myslieť, čo má povedať, opýtal sa: „A kde je najkratšia cesta na Omoľ?“

„Na Ždrelo nejdí . . . zle prejdeš. Ale hľa, tam sa vidia omoľské vrchy, hľa tam! — hen cez to bralo, potom v pravo. Do večera ta prídeš, lebo máš dobrého koňa!“

„Ja by ťa, brat mój, kus sprevádzal,“ prerečie druhý, „keby nemal tak náhlo do Prizrenu!“

„Nechaj, nechaj,“ odhovoril roztržite kravevič, „prebehnem ta aj sám. S Bohom, ďakujem ti!“

„Na zdar bratre!“ volali všetci vojníci a za chvíľu za ním hľadeli, lebo všetci poznali na ňom, že je jakási vznešená osoba; spievajúce ďalej tiahli.

Vladislav len po chvíli k sebe prišiel.

„Či sa za týchto niekoľko dní tolko mohlo stať?“ pýtal sa sám seba zadivene. „Preto sa sišiel asnaď aj tábor. Oh, a ja som nie tam!“

Teraz už bol netrpelivejší, naraz prišiel k jazeru, za ktorým tak túžil.

Povstanie . . . zas, zas . . . povstanie, šeptaly jeho ústa.

Už sa bolo zotnilo ako v rohu, keď Vladislav uzrel jazero, keď videl koniec, ten koniec vrchu, ktorý sa ako ruka kolo drieku, obvinul okolo pekného jazera, na ňom sa ale belejú staviská neznámeho vojvodu, v ktorých dýcha to zbožňované dievča . . .

Ale oblaky, ktoré už dva dni sa prebehovaly, teraz sa tak súšly do hrby, že sa nič nevidelo; z vrchov sa podvihol chladný víchor, ktorý storočné duby v základoch zatriasol, že vrzdaly a prašťaly pod jeho silou . . . Bledý mesiac tu i tu vykukol z búrných vln hustých oblakov.

Ale aj v srdci Vladislava strašne sa búrilo, a ten čas akoby bol s ním súcitil. Už cítil radosť, ale aj strach, že sa jeho krásne sny nevyplnia, s tymito citami sa smiešal ne-

jaký predčiť, ktorý mu svojou studenou rukou srdce stiahol, keď videl na brehu rozbitý krásny člnok, ktorý na každý prípad obyvateľia kaštielu predtým upotrebovali k plávaniu po Mláve.

To je nič, to sa mohlo náhodou stať; pri všetkom čiernom predcite sám seba oduševňoval, prudkejšie koňa pohl k dvorane, v myšlienkach, akoby vyberal slová, ktoré prehovori k dievčatu. Vymýšľal spôsoby, ako sa dozvie, či aj ona jeho miluje.

Vetor je vždy búrnejší. Vladislav je v dvorane. Skočí z koňa, ale žiadneho sluhu ani perjanika nebolo, ktorý by mu bol koňa prichytil. Ale ešte ani toto je nič. Búrka jich všetkých do útulku vohnala a jeho kôň sa vie aj sám prechádzať; preto ho pustil a on sa pobral k staviskám, ale . . . prečo nikde ani najmenšieho svetla niet? . . . Ešte je nie čas k spaniu. A tam pekné dvere predsieni sú na tisíc kusov rozbité. Cez rozbité obloky storáz väčšmi hvizdí vetor ako v poli. Čo je to? . . . Nikde živej duše.

Vladislav prebehal všetky izby ako bez rozumu, do každého kúta kukol, bežal aj do prázdnych maštál, ale nikde, nikde živej duše . . .

„Ach, veď je toto pusto — strašne pusto,“ pošeptal umorený kravevič.

Hromy častejšie počaly biť a rachot jich hučal po pustých dvoranách.

Vladislav stál na jednom mieste ako zakopaný. Junácke ruky mu klesly, sebevedomá hlava na prse sa klonila, dlhé kadery besný vetor tarasí.

Strašný hrom uderil.

Vladislav sa trhol. Akoby mu bol ten hrom niečo pošeptal, čo strhlo záves z celej tej divnej prípadnosti. Uderil sa dlaňou po čele, nešťastník padol na koleno . . .

„Teraz rozumiem. Pekné dievča je nešťastného Drmana . . . Bože môj! . . . Stíchol vetor. Tichý dážďik, ktorý cez oblok poprechal, chladil horúce čelo kraveviča.

* * *

Netrpezlivo čakal kráľ Dragutin svojho syna. On nemal nič proti tomu, že za polovačkou náruživé chodil, keby nebol vojvoda,

ktorého na sabor poslal, tak vážny chýr doniesol, preto tak netrpezlivo spočítal každý okamih. Naraz dorazil Vladislav.

Vladislav sa snažil zatopiť svoje city, predsa ho vyradila bladosť tváre. Otec ale myslel, že je to od úmoru — ustatia — preto sa ho ani nič nezpýtal, ale mu hneď povedal, že sabor odhádol a strýc že ho vymenoval za vodcu celého vojska, ktoré tiahne na mocne upevnených buričov.

Vladislav, poloziac ruku na srdce, hlboko hlavu sklonil hovoriac: „Vôľa kráľova mi je svatá. Kedy sa mám pohnúť, otče?“

Keby kráľ bol lepšie rozumel výrazy raneného srdca, ľahko by bol po traseení Vladislavovho hlasu poznal, že ho niečo veľmi trápi. Ale Vladislav sa snažil udusiť svoje city, nakoľko sa to dalo, on chcel odsiaľ len Srbínom byť, preto neodoprel dôveru kráľovu, ktorá mu káže rozboriť hrad, v ktorom je jeho hviezda.

„Zajtrá na úsvite, syn môj!“ odhovoriť mu kráľ, nežne obejmúc ho. „Choď a oddýchni si, potom včas vstaň, žeby ta strýc nečakal. Odnes mu môj bratský pozdrav. Nezabudni nikdy kto a čo si!“

Otec pobozkal syna, tento jemu ruku a odišiel.

Chudery, matka a sestra . . . Ako jim bude, keď to počujú? . . .

IV.

Hrdí barjaktari kráľovského vojska rozvili svaté vlajky, na ktorých vidno bolo Archanjela. Vojsko sa pohlo.

Celý Prizren ho vypravdil. Tu sa miešala pieseň s nárekom, nemá túha a búrna vôľa po pomste, a veľa, veľa najrozličnejších citov . . .

Medzi hustými oblakmi prachu kráčaly dlhé rady vojska a cez prach ligotala sa krásna zbroj.

Keď sa so všetkými rozlúčili a sprievodníci skapali, mladý vodca rozkázal, žeby sa rady chytřejšie pohly, lebo po predku vedel, že mu je drahý čas.

Nebudem opisovať dlhú cestu, ktorú muselo prejsť vojsko, ani radosti a nehody, ktoré ho potkaly, ale len pripomeniem, že Vladislav pri Zajičari vojsko napravil, ktoré na nepria-

tela z chrbta uderí, sám so svojou čatou sa naponahle pohol na pochod a dľa žiadosti aj do Krepolane dorazil. Ztadiaľ nechcel ďalej, lebo neboli ďaleko od prvej stráže Drmanovej; a s vystatým vojskom nechcel sa preboriť až po monastír. Zastavil pochod, pokiaľ si junáci oddýchli a chystali sa k bitke, po ktorej tak túžili, on sa schoval do najbližšej hory a utrel si z čela chladný znoj. Darmo udusoval myšlienku o krásnej dcére svojho nepriateľa, darmo sa chystal myšlienok o bojoch ktoré nastanú, o potrebách vojnov a o robotách, ktoré mal konať ako velodca celého vojska, jeho myšlienky boli roztratené, len jedna mu srdce hrýzla. Pokým bol medzi čatami, junácky skrýval boľasť, tvár mal vážnu a pokojnú, tým väčšmi srdce horelo, zaškripel zubami a v sedle sa pohol, akoby mu krčce srdce chytaly; ale teraz, keď sa sám cítil v hore, hodil sa ako podrúbaný dub do žltých listov, ktoré jäsenný vetor po zemi rozprestrel.

„Bože silný, Bože môj!“ šeptali vzdychy z horúcej hrudi mladíkovej.

Vladislav neležal za dlho. Nemohol sa uspokojiť. Ticho vstal. Prešiel niekoľko krokov sem a ta, akoby bol opojený býval, potom si ľahol na jeden hrubý dub, ktorý hrom cez poly rozštiepil.

„Ale, čo trápim sám seba?“ zpytal sa seba kravevič a rozhrnul dlhé kadere z tváre. „Prečo by ju nie?.. Hradý musia byť moje! Áno, ale až ma nemiluje, až som jej protivný, že ma asnaď ani vidieť nechce?“ Vladislav poznovu zakryl chladnou rukou čelo, ktoré v plameni stálo, chtiac ho ochladiť.

Dlho myslel. Nejaká pekelná myšlienka, ako hrozný had, chcela sa mu vťahnuť do srdeca, ale razom sa vzchopil a chytil rukoveť meča, ako by bol chcel jedným zaťatím zničiť to strašidlo, ktoré opovážilo sa pred neho vystúpiť... Ale okolo neho nebol nikto, len jeden vtáčik od neho podurený zo stromu na strom poletoval.

Vladislav sa skoro zbláznil v tom okamihu, keby nebola božia prozretelnosť tak chcela, že jeho stánu trúba sa ozvala. Žehnal tú trúbu. Ona ho v okamihu vylicčila od bólu, myšlienok a fantasie.

Tichým krokom dal sa na cestu k čatám. Tu ho dočkali serdári a čatníci s radostným výrazom na tvári. Dorazili hlásnici, ktorí hneď pred neho boli predvedení.

„Jasný kraveviču, dal ťa pozdraviť vojvoda Dragomir, ktorý so sriemskými čatami dorazil kde si rozkázal. Vojsko sa rozriedilo od Bystrice až po ten briežok, kde je ždreľsky kostol. Naše stráže ľahko dohadzujú do kúl buričov.“

Druhý hlásnik tiež radostnú novinu doniesol vodcovi, že bán z Bosny so svojimi čatami dobyl dolinu pod veľkým vrchom, kde je hlavný hrad a stán buričov, teraz tak zvaný Veľká Vukana.

Kravevič skvele obdaroval hlásnikov, potom vydal rozkazy, žeby pozdejšie nič nemeškali, keď dorazia do monastira, ale hneď aby útok bol urobený zo všetkých strán. Bánovi a vojvodovi Dragomirovi, ako aj tomu vojvodovi, ktorý so svojimi čatami bol skrytý na ľavej stene Ždreľa, už bol poslal s chýrom, kedy sa má útokom hnať.

V oddelení Vladislavovom sa každý náhlil k boju sa prichystať, ktorý mal riešiť, či má v Serbiji večná borba panovať, alebo má byť požehnaný pokoj.

* * *

Pri krajnom múre povstaleckého hradu, ná jednej skale, ktorá pekným machom obriastla, sedí krásna víla od Omola. Podoprela rukou krásnu hlavu, lebo je plná starostí, o ktorých predtým ani sa nesnívalo nešťastnému dieťaťu. Líce jej je už nie viac puk rosnej ruže, ktorý pri prvých lúčach sa blyští, ono od niekoľko nocí bledšie povstalo... Oči sa jej svietily, ale je to nie ten oheň, ktorý predtým krásnil jej oko, to je oheň horúčky, ktorý pomaly silu človeka vyciava, pokým celkom nevyhynie... Ten blahý úsmev, ktorý okolo jej sladkých perí, ako krásny vtáčik poletoval, premenil sa vo výraz bóľnej túhy.

Takto sediac, zahlbila sa do svojich snov, ktoré jej tie najkrajšie výjavy z jej minulosti pred oči privádzaly; ale všetky výjavy a postavy akoby sa v hmlách vznášaly, pokým jedna postava všetko nevyjasnila, a to bola postava, ktorú ona milovala... Hľa, aj teraz sa delia hmly od horúcich pohľadov jeho očí, a on stojí v očarujúcom svetle tak ozbrojený,

v tom istom odeve, v ktorom pri Mláve bol, keď ho prvý — aj ostatný raz videla. Ach, prečo sa tak málo s ním shovárala! Videlo sa jej, žeby jej o mnoho ľahšie bolo, keby viac bola naňho hľadela, keby sa jej bola ruka o jeho ruku dotkla.

„Ó, prečo neviem, z akého je rodu slavného, z ktorej je zemi! Ja by som prosila otea a on by ma ta odviedol, alebo by ho k sebe dal povolať... A keby ho len raz videla, nedbala bych, čo by som zomrela!“ Pomlčiac trochu, rozpanätala sa na niečo, čo jej, akoby nôž do srdca, udrelo. „Môž byť... tá rana... Ale nie, nie a nie! On nezomrel, on nesmie zomrieť! Ja ho musím ešte raz vidieť!...“ V tomto vytržení málo chybelo, že sa neskĺzla zo skaly, keby ju nebol niekto od chrbta nežne objal.

„Vukano, Vukano, pre Boha, čo robíš!“ karhala ju priateľka.

„Ach, to si ty Jelica, sám Ťa Bôh poslal, v srdci ma niečo trápi, strašne ma trápi. Pomáhaj, daj liek!“

Jelica sa premáhala a zdržiavala sa plaču, ale slzy predsa tiekly.

„Prejde to, sestro, prejde ten bôl, ty ani nepocítiš, ako prejde. Ale poď do dvora k otcovi, on na teba čaká, lebo ti chce niečo vážneho povedať.“ Jelica si tvár rukami zakryla. „Ach, prečo on musel práve teraz prísť!...“

„Čo, ty niečo predo mnou tajíš, sestro? Čo sa stalo?“

„Nič... nič... ide otec!“

Náhlym krokom sa blížil k dievčencom vysoký chlap, s namrzenou tvárou. Vukana sa rozbehla do jeho náručia, ale sa trhla, keď videla, že jej otec k boju bol ozbrojený, strachom ho obzerala.

To bol Drman.

„Kde si dieťa? odkedy som poslal Jelicu pre teba, vidíš, musel som sám ísť cez hrad vás vyhľadať. Poďte a prichystajte sa, serdár Vukašin vás odvedie do jaskyne, v ktorej zatiaľ budete, pokým pre Vás nepošlem.“

„Ale... drahý otcé!...“ šeptalo dievča, chtiac sa zpýtať, prečo ju otec ženie do jaskyne, ale Drman tak zkríkol, že chudera strachom sa zatriasla ako hybky prútik vetrom pohnutý, preto mu len plačúc ruku bozkala

a šla s priateľkou do dvora. Stráža sa chcela zpýtať Jelica, prečo jich otec do jaskyne ženie, ale nemohla, lebo serdár Vukašin jich ďalej k odchodu volal, len keď už cítila, že sú samotné v divnej jaskyni, padla Vukana na kolena pred priateľkou a s plačom sa zpýtala: „Prečo nás otec tu zatvoril, prečo ma od seba ženie? Či som mu niečím ublížila, ja nešťastná? Ach vrav, vrav, ak vieš, v čom som zvinila proti otcovi?“

„Neboj sa nič, nenahneval sa otec na teba, ale nás musel uschovať, lebo nás nepriateľ zo všetkých strán obklopil a v každom okamihu môže nás napadnúť.“

„Nepriateľ?“ zašeptala, „ach — možno že aj on?“...“ spínala ruky.

Jelica sa horko usmiala.

„Áno... Vladislav je vodca vojska nepriateľského.“

Vukanu k nebu vzniesly tieto slová. Na tvári sa jej radosť ziarila, ako ranné slnce, plieskala rukama, ako dieťa.

„Vladislav prišiel... ja prešťastná! Ja ho uvidím!“ chcela sa rozbehnúť k dverám, ale ju Jelica objala.

„Utiš sa, duša moja! Pomysli si, že sa my nesmieme ztadiaľto pohnúť, pokýmkoľvek nebude nebezpečenstvo odstránené. A čo aj vylindeme von, ty kráľoviča vidieť nemôžeš, lebo on je v prostried vojska.“

Tieto slová účinkovali na Vukanu ako hrom. Padla na zem a horko plakala.

„Ale ho ja musím vidieť. Ja zahyniem, ja zatiaľ budem hlavou o steny tieto búchať, pokiaľ jich neprebijem, až ho nevidím!“

Jelica sa dívala zaslzeným okom na svoju priateľku, ale jej nemohla pomôcť, ale ju len lutovala. Dievča bolo rozzlobené a veľmi dojaté. Jelica dobre vedela, že aj to pominie, a že čas pre každú ranu najde liek, preto ju nechala, žeby sa do sýtosti vyplakala, lebo len takto jej mohlo odľahnúť.

„Ó,“ hovorila ticho nešťastnica, „keby som mohla len dve tri slová s ním prerieť... Ja viem, že je on samá dobrota... On by prešiel k mojmu otcovi, on by navždy u nás zostal!...“

Tieto slová vytrhly Jelicu. Nejaká veľká

myslienka preletela jej hlavou, chytró sa obrátila k Yukane.

„Utiš sa, ty ho uvidíš. Tak ako je Bôh na nebi, ja ho do tejto jaskyne dovediem.“

Po týchto slovách skapala dievka. Po dlhej chvíli sa vrátila, objala vrele priateľku a akoby sa bála, že steny počujú, pošepla jej niečo.

(Pokračovanie nasleduje.)

Kritické listy.

III.

Drahý B. T.! Trochu priveľmi vzal si k srdcu moje národné stanovisko v dielach posvätených krásy a pravde. Nedržím za nerešť nenárodnú vychádzku poetovu, keď ho v cudzie kraje láka Musa. Ale Musa ho musí lákať a nie túžba po prepiatom effekte. Ver mi, to pokarhanie, ktoré dal Schiller majstrovi Goethovi za to, že Voltairovho „Mahomeda“ uviedol na nemecké prkná, bolo celkom zasluženú. Učíť sa musíme od cudziny, učíť preto, že len ten pozná svojstvo v jeho celej hlbine, kto ho vidí pred úradím cudzých dojmov. Ale túlať sa večne, jako večný žid po vzdialených krajoch, chodiť na severné točny, ruvať sa s bajaderami, španielskymi matadormi, indickými braminami, murenínami, dounami, Gangesami, Kapadociami, Kalabresami, Andalusiami, Chinesami, Šinipanzami a čert sám vie kade polietaf, len doma nebyť, nikdy nebyť doma, čo znamená v dvoch tretinách sveta, ktorými rozprestiera sa naše Slaviansko, to je predsa pre toho najliberálnejšieho ale pri tom rozumného človeka priveľa. Žiaľbohu česká literatúra nezostala v novom čase celkom svobodná od takého svetového tuláctva — takéhoto nihilistického rozplynutia sa po všehomíre! Nápadné je pri tom, že práve slavianska písomnosť mohla zablúdiť na takéto cesty, a žiaľbohu blúďa po nej silní, genialní duchovia. Pravda, že títo poslední pohybujú sa na svojej circumnavigácii volne, s úspechom jako ku p. Vrehlický; ale Bože môj, hľadže na jích epigonov! Je to úpadok! Nech je ten úpadok jak chce svetlý, nech padá bleškom meteora, predsa zostane len úpadkom. Zlato a perly na balsamovanej mrtvole! Mrtvola predsa páchne napriek masťi a koreniu.

Rád čítam „Sakuntalu“ (škoda, že len v nemeckom preklade Lobedanza), rád čítam túto dramatickú pohádku v jej idyllickej pre-

lesti i v jej epickej nedosiahlej veľkosti; neodfahujem sa od povesti o kráľovi Nola a Damajanti, zvelebujem Mahabharata, ale, bráček môj, veľmi sa divím tým mladým poetom, ktorí lejú svoje kvapôčky do mora indickej poesie, ktorá je historicky prekonaná, ktorá stojí pred nami jako hotový celok, na ktorom sa nedá už stavať. A predsa sa slavianski poeti usilujú pokračovať v nej, berú ztadiť themata, hádžu okolo seba Gangesom, Wiswamitrom, jakoby sedeli naozaj niekde za stolom kráľa Usinara, alebo slúžili jako žreci boha Indra. Komu sa to zdá velebné — dobre, ja idem ešte jeden krok ďalej a je mi to smiešnym. Aniz ďaleka nemyslím, abych zažnával talent, abych bol úzkoprým nenávisníkom mohutnej sily poetickéj, ktorá prúdi sa v dielach týchto novovekých našich tvorcov; za jedno som Slovák, a my Slováci nekonkurujeme s našimi bratmi českými, žeby sme niečo asnaď prisne kritizovali zo sebeckva. Za druhé je talent taká vec, ktorú len hlupec chce fumigovať. Je to duševný bedár, kto nevidí duševné perly, čo v bohatom zdroji šumivo kypia — len na biedne viečka slepca darmo padajú blesky jarného slnka. Tak na pr. vezmem nasledujúce sloky Vrehlického:

Myšlienka země — škřivan výše stoupá
v myšlence nebes — v slunci perut houpá,
zem zpět jej volá, nebe výš jej láká,
až člověk obě slyší v písni ptáka.

Zem s ošením, jež zlehounka se čerí,
kde v srdci lásku, člověk v štěstí věří,
a nebe s oblaky, kam ztratit štěstí
se může srdce pouze láskou vznésti.

Každý uzná, že básnik, ktorý vie stvorit takéto sloky, plné hlbky, plné pravdy a krásy, nepotrebuje širinou blúdiť ani k svojim tvorbám upotrebovať lahodný zvuk indickej, perskej a španielskej mien. Ten domorodý český škovránok dal mu väčšiu ideu jako

celá Sakuntala a celý Visvamitra s celým z neba na hlavu boha spadlým Gangesom. A este ti privediem na um jeden príklad tohoto cudzopasníctva, ktorý je veľmi charakteristický. Nebudeš mi upierať, že je Julius Zeyer talentný básnik, spájajúci hlboké štúdium s pravým básnickým nadaním. A prúda kam zaviedla falošná cesta aj tento talent. V znamenitom ináč časopise, ktorý ale stúpa po krkolomných chodníkoch exclusívnej cudzoty, uverejnil tento spisovateľ komoédiu v jednom jednaní pod názvom „Blanka.“ Samo sebou rozumie sa, že dej musí sa diať aspoň v Angerse — lacnejšie to nedajú. Dobré, že aj Angers leží na našej planete. Osoby sú kráľ sicilský, provenčalský rytier atď. vôbec osoby exotické. Neidem ale haniť thema, ani posudzovať hodnotu diela — nechávam to celkom stranou. Že je to pre nás cudzie, to je vec jasná, ale vidno, že je to celé aj pre spisovateľa cudzie, a v tom leží smrteľná slabosť celého. Lebo ako ináč mohol by dať do úst Blanky svojej nasledujúce slová:

Kráľ
našiel v rakvi bílou kostru jen
tě, jejíž krásu více než andělskou
za nesmrtelnou byl vždy pokládal.

Jedná sa tu o kráľovej milenke, ktorú zanechal vo Španielsku, aby šiel do Sicílie bojovať za svoj tron. Teda keď sa vrátil po bojoch, našiel to, čo sa opisuje v citovaných veršoch. Nechajme tú pochybnosť na strane, žeby túžba kráľova tak dlho trvala, až mrtvola jeho milenky stane sa „bílou kostrou“ (dla obyčajného počítania je k tomu treba 20 rokov), ale povážme len ten hrozny výrok, že totiž ten kráľ sicilský, René, pokládal krásu svojej milenky za nesmrtelnú! To musel byť divný chlapík! A ďalej tá prepiatosť: „víe než andělskou krásu!“

Vidíš, brat mój, ta vedie to odtrhnutie sa od svojstva, od svojej prírody! Nutno blúdiť, nutno blúzniť. Sú síce mohutní duchovia, ktorí berúc celkom cudzé thema básnili pre svoj národ, jako ku pr. Schiller. Sú to len výnimky, aj to výnimky polutovania hodné. Panna Orleanská ďaleko bladne pred Wallensteinom, práve tak, jako Goethov „Divan“ pred „Faustom“ a „Hermanom a Dorotou.“

Už som sa dlho pridržiaval jednej veci, mnou nadhodenej. V budúcom liste, ktorý od teba očakávam, chcel bych zas stretnúť sa so sporom, ktorý si ty navrhnuľ. — Tvoj

Miloslav.

Listy z Čiech.

IX.

Zlatá Praha, 20. marca 1889.

Rozišly sa ohromné zástupy, ktoré ostatný raz odprevádzaly veľikého Čecha, tentoraz ovšem na — hrobitov Volsanský. Známa je vám tá veľkolepá, posledná trýzna z tmajsích listov. Mne prichodilo zmieniť sa o nej jako o udalosti týkajúcej sa hlboko celých Čiech, v nichž dr. Karol Sladkovský ctený bol jako jeden z najneohroženejších bojovníkov a mučeníkov národných.

I druhá významná udalosť bude vás zajiť. Je to rozsiahle sbieranie príspevkov na dostavenie veľkého „Národného divadla.“ Po celých Čechách javí sa tu ziarničny ruch a na mnohých miestach obdivuhodná obetivosť, zvláste v nižších vrstvách, u prostých, chudobných robotníkov. Tu vidno najlepšie,

čo zmôže všeobecné povedomie národné. Česká šlachta, tak zvaná „historická,“ zachovala sa ovšem i tu dôsledne — vrecká jej zostaly zartvorené, jako jej srdcia vždy byly proti českéj veci, českému ľudu až na malé, skrovné výnimky. V tom ohľade nemáme čoho závidieť bratom Čechom; naša slovenská šlachta chová sa celkom tak odmietave k našej národnej veci, a my máme pri tom aspoň tú dobrotu, že nenechá sa prezývať šlachtou „slovenskou“ — jako táto tuná „českou“ — a svet vie, že čo vykoná sa u nás dobrého, vykoná sa bez tých veľkých pánov bez srdca a svedomia, jedine mozolmi a dobrou vôľou ľudu, mešťanstva. Bohdá, i v Prahe dohotovia si veľkú stavbu svoju bez tých ľadových srdce, jako to už vidno: potrebných 200.000 zľ. blíži sa už k polovici. Mimo toho sbiera sa potrebný

obnos tiež spôsobom iným: tak vydá na pr. „Beseda Umělecká“ slavnostný časopis na spôsob francúzskeho „Paris-Murcie“ a podobného časopisu poľského. Do čísla toho, pre ktoré ustanovený je zvláštny redakčný výbor, prispievajú slovesnými plodmi i kresbami najprednejší básnici a umelci národní. Tak vydal J. Otto básen Vrehlického „Pantheon“ už v piatom vydaní, kde básnik po utešenej báji allegorickej nadsene vyzýva národ k obetiam na veľkolepý chrám umenia, volajúc:

V něm musí brzy české slovo zníti
a svědkem být, že žijem a chcem žiti;
neb jinak v hrob jsme jednou stoupili nohou
a Jungman s Kollárem nás zapřít mohou.

Konečne pripomínam slavnosť Sládkovičovú jako udalosť, ktorá týka sa najbližšie nás samých. Obsirne zprávy o nej boly i v „Nár. Novinách“ a mne nezbyva, než ujistiť vás, že to bola oslava spevca-miláčka nášho dôstojná, jehož čarovné zvuky prenikly už i ku brehom Vltavy striebromonosnej, a že nasledovavšia po nej volná zábava, ktorá záležala hlavne z rečenia a spevu temer všetkých tam zastúpených národností slovanských, bola tak srdečná, vrelá, jaká môže byť len tam, kde znejú trávniče, duní naše „od zeme“ a srbské „kolo.“ A potom — veď mali sme v kruhu svojom zlatého Heyduka, a už jeho prítomnosť postačovala, aby rozohrala každú dušu slovenskú. Nad samým svetom opúšťali sme dvoranu s presvedčením i zadosťučinením, že slavnosti tak iskrennej nebolo už dávno. Bola zároveň uvedením skladieb znamenitého nášho Fajнора na koncertné podium české. Zvláste jeho piesne na „Cymbál a husle“ ľúbily sa veľmi, veď „srdce při nich samými ružami obrastá,“ jako sám povedal pri zvukoch jich slávený náš Heyduk. Na veľkonočnom koncerte budú jich spievať už i v Brne na Morave.

Po tomto stručnom obzore udalostí nás najväčšmi sa týkajúcich a s poznámkou, že „Uměl. Beseda“ poriada celý rad prednášok „Naše úspěchy,“ v nichž líčia sa vymoženosti národa česko-slovanského na poli duševnom za posledných 50 rokov, obzreme si krátko opäť jeden odbor literatúry českej, odbor vedecký, vlastne publikácie jeho za najposlednejšej doby.

Je jich dosť a dôležitých. Jedno z prvých miest zaujíma prof. Krejčího „Geologie.“ Učenec ten je v obore svojom kapacitou; kniha, ozdobená mnohými peknými obrazmi, má zvláštny zreteľ k zemiám česko-slovanským a písaná je pri všetkej svojej dôkladnosti tak milou rečou a jednoduchým pútavým slohom, že čítať ju môže s prospechom i laik, jako ju vôbec uvítal v Čechách učenec-neučenec.

Nie menej dôležitý spis nachodíme vo veľkej „Poetike,“ ktorú spísal prof. dr. Durdík. Stanovisko tohoto vedomca je v Čechách známe a ocenené. Dvoje vecí tak rečeno sám stvoril národu svojmu: filozofiu a dôstojnú, vedeckú kritiku. Opierajúc sa na sústavu znamenitého Herbarta, ktorý zase je len pokračovaním Kantovým, utvoril českú filozofiu na pôde tak zdravej, že to závidieť môžu Čechom všetky kmeny slovanské. Nestraší v nej prehaný pietismus a mystika, jako vo filozofii poľskej, nenie v nej nebo dobývajúci, fantastický hegelianismus, jako vo filozofii ruskej, nenie v nej ovšem stopy ani po modernom Schopenhauerianisme. Je to cesta jedine slovanského filozofa dôstojná. Po boku Durdíkovi stáli domorodí filozofovia: dr. Lindner a Dastich, ale zo všetkých levový podiel vykonal predsa len on. Vezmime len do ruky jeho veľkú „Všeobecnou esthetiku.“ Z každej strany pozerá na nás najkrásnejšia sústava herbartovská. Neškodila by tiež našim slovenským poetom: poučili by sa Herbartovej esthetiky formovej, kam rútia sa to bez rozmeru prízvučného lebo časomerného v poesii! O Durdíkovej „Poetike,“ z ktorej vyšly už dva sväzky, prichodí nám dopovedať, že práce tak dôkladnej, tak veľkolepe založenej a šťastne prevedenej nemala v tomto obore dosiaľ literatúra česká. U nás poukazovalo sa svojho času veľmi na poetiku od Václava Petřu, ktorá, už sama o sebe plná nesprávností, ani porovnať sa nemôže s knihou Durdíkovou. Teraz je tu vhodná príležitosť, aby siahli u nás po knihe dokonalej, kto cíti k tomu potrebu a vôľu.

Znamenitého príspevku dostalo sa literatúre knihou Kosinovou: „Hovory Olympské.“ Slovný spisovateľ a strážca čistoty jazyka podáva tu najviac vo forme klassického dia-

logu svoje náhľady o pomeroch dialektov k reči spisovnej a iných vzácných bodoch neporušenosti reči a literatúry národnej, uzavierajúc I. sväzok tento rozhovorom o kosmopolitisme v literatúre, ktorý vyplňuje temer polovicu objemnej knihy. Posledný tento rozhovor narobil tu mnoho hluku, zvlášte pre prísne posúdenie Háľka. Ale je a zostane veľmi dôležitým pre svoj predmet, ktorý tak šťastne je tu riešený a v ňomž tak často hreší sa v novšej českej literatúre. Celý spis konečne značne prispeje k očisteniu reči od nechutných cudzých prívěskov, (jako javí sa to už na pr. v peknom preklade diela Brehmovho a v texte cestopisu Holubovho) a k tomu, by ne jeden spisovateľ, ktorý chce byť medzi najprednejšími, dbal ducha jazyka a nekazil ho tak rečeno zúmyslné chybami až i gramatickými. Neideme uvádzať príkladov — nomina sunt odiosa!

Všeobecného dejepisu nemalo posiaľ písomníctvo české, ktorý by vyhovoval všetkým požiadavkám novej vedy a novovekých výskumov. Jediná práca druhu toho, „Všeobecné dějiny Smetanove,“ vydané ešte r. 1847, sú už zastaralé a nedostatočné. Teraz odpomohol nedostatku tomu Fr. Šembera, prof. v Budějovicích. Už v jeho „Dějínách národův starověkých“ bolo vidieť, že dostalo sa literatúre odborníka úplne vzdelaného. Teraz vychádzajúci „Dějepis všeobecný“ potvrdil len mienku tú. Začína dejinami stredovekými a stavajúc všade popri politických dejinách i dejiny kultúrne, čím stáva sa vlastne dejepis pravým, celým, rozberá zvlášte históriu slovanskú znamenite. Teší to zaiste každého, keď vidí, že históriu národov slovanských dostáva sa čestného miesta vedľa cudzej, čoho by človek darmo hľadal v knihách nemeckých, o maďarských mlčím.

Z oboru historie zaznamenávame ešte jeden vzácný príspevok: je to „Životopis Jana Žižky“ od prof. V. V. Tomka, ktoré dielo prekladá sa do ruštiny po niekoľko mesačnom objavení sa. Každý zná „historickú žilu“ Tomkovu z jeho „Dějín města Prahy“ (4 veľiké diely) a vie, že po slavnom Palackom zaujíma prvé miesto v historiografii českej. V knihe tejto je sobrané všetko, čo kde mohlo sa vypátrať

zo starých prameňov tlačенých i netlačených, a z toho je utvorený celok tak veľkolepý, verný, do najmenších podrobností prevedený, že neznáme hneď tak monografiu, ktorá vyrovnala by sa tejto. Tomkova svedomitost a prísnosť v obore svojom ide tak ďaleko, že kde nedostáva sa mu určitých zpráv, nekladie ničoho a vôbec s najväčšou objektivnosťou líči hrdinského Žižku takým, jakým skutočne bol, nerobí z neho moderného novovekého hrdinu, ale ani zbojníka, jako maluje ho každý nepriateľ veci slovanskej. Divíme sa tedy skutočne, že i teraz ešte opovažuje sa na svetlo kuvičí škrek z istého tábora, že vraj nadrzuje Tomek „hordám husitským.“ Je to divné, že vytlačí sa to vôbec českým jazykom. Ale povedzme so Shakespearom, že treba je i takých kuvíkov!

Pomníajúc na teraz staršie, záslužné spisy, spadajúce do tohoto odboru, jako Kottov veľiký slovník česko-nemecký, celá to fraseologia týchto dvoch jazykov a dôstojné pokračovanie slavného slovníka Jungmannovho, Zappovu záslužnú „Kroniku českomoravskou,“ Jahnovu „Kroniku práce, osvěty, průmyslu a náležův“ písanú na spôsob nemeckej preslávenej knihy „Das Buch der Erfindungen atď.“ a mnohé spisy iné; pozremo si knihu, ktorá týka sa trochu i Slovenska. Je to kniha Jakuba Malého, nazvaná „Naše znovuzrození.“ Prvá jej časť jedná o dobe pred r. 1848. a bude jich nasledovať ešte päť, ktoré zpracujú látku až na naše doby. Vynímajúc niektorú nechť proti istým spisovateľom, s ktorými ani za hrobom nemôže sa spriatelíť autor, je to dost podarený charakterný obraz a dokazuje jasne, že národ český zrodil sa jedine pomocou literatúry. Ale ku Slovákom nemá p. Jakub Malý veľmi veľkých sympathií. To by ostatne nebola taká škoda a málo by na tom záležalo. Ale autor dáva na javo veľkú neznalosť vecí, o ktorej píše. On nevie dnes, leta Páne 1880, kde každý na t. zv. „literárny rozkol“ slovenský hľadá zo stanoviska dejepisného, že slovenčina to bola, ktorá zbudila ľud slovenský z driemoty, z nejž nebola by ju vyrvala žiadna ľudská moc pod tým šírým nebom; že slovenčina to bola, ktorá tak rečeno stvorila celú literatúru, malú

síce, ale predsa dosť veľkú, by uznával ju ostatný svet slovanský, ba i cudzina; že slovenčina to bola, ktorá vystavila Slovákom školy, vystavila Maticu, utvorila stá blahodarných spolkov, ústavov a praktických potrieb národných — a že **nebola** to slovenčina, ktorá zapríčinila úpadok u nás, ktorá zničila nám všetky prostriedky vzdelávacie, ktorá ochromila duševný život u nás, že je to nezdar politický a že nezdarten nezávisí od nás, ani ho nezavinil ani v najmenšom ten t. zv. „rozkol“ literárny, lebo keď klakne zbojník na slabú hrud bezbranného človeka, môže ten spievať anjelskými jazyky, nepopustí-li tryzniteľ jeho, nenie mu to platné ani za mak! A toto nevie p. Jakub Malý. V knihe svojej len tak hádže „nezdarmi,“ ktoré vraj zapríčinila najprv slovenčina Štúrova a potom vraj druhý „pokus“ (!) Hattalov, Radlinského, Palárikov a Viktorinov. Vôbec: „surové násilí maďarské“ a „nerozvážlivé po-

činání novotárů“ je autorovi nášmu jedno, oboje škodí veci národnej. Aby dodal výroku svojmu vážnosti, uvádza slová starého Fejérpatakyho-Bélopotoeckého: „Bude to za čas trvať i nasledovníkú míti, a pak to zanikne, zmizí, leďva že stopy po tom zůstane“ — a dokladá sám: „Slova to věru prorocká.“ Človek, čítajúci to, usmeje sa nedôverive a pýta sa sám seba, jako môže byť v bratskom národe i len jediný spisovateľ, ktorý zo svojej jupiterskej výšky nedohliadne na celú literatúru, ktorá tvorila sa skoro pod jeho očima. Sú ľudia zlomyšlní, ktorí tvrdia, že autor tejto knihy má len o tom pravého pojmu, čo stojí v Mayerovom „Konversations-Lexicone.“ My to tvrdiť nechceme. Našou úlohou bolo len ad absurdum priviesť výroky autorov, že písal všetko sine ira et studio. Možno, že má pravdu; ale v tom prípade museli by sme prekladať sine studio = bez studii, bez znalosti veci, nakoľko týka sa Slovenska. *Jaroslav Vlček.*

Literatúra a umenie.

Knižovna československá. Nákladom knižkpectva Slavika a Borového v Prahe bude vydávať p. Rudolf Pokorný „Knižovnu československú,“ ktorá bude prinášať práce spisovateľov slovenských, písané slovenčinou (vedecké len češtinou), i zábavné a vedecké práce spisovateľov českých, ktoré týkajú sa Slovenska. Dosiaľ ushovorené sú diela básnické i vedecké Jána Bottu (jehož básne sa už tlačia), Jos. Mil. Hurbana, Št. Fajnora, Ad. Heyduka, Ferd. Schulza, Vajanského, Hviezdoslava atď. Ku knihám slovenským budú pripojované slovníčky a podobizne i životopisy vynikajúcich, zvlášte starších spisovateľov. Ku každému sväzku bude pridaná bezplatná príloha jednej dlhšej alebo dakoľko kratších „Fajnorových piesní“ so sprievodom piana, složených na slová Ad. Heyduka. Ročne výndu 2—4 sväzky. Predplatné na 1. sväzok 1 zl. 30 kr. Adresa nakladateľov a redakcie: Praha, Myslíková ulice č. 7 n.

Pisně slovenské. Sbirky prstonárodní, které pořádá pohádková komisse liter. řečen. spolku

OBSAH: Lalijs. Povest od Vajanského. (Pokrač.) — V máji. Hviezdoslav. — Moc prírody. Obrázky zo života. (Pokrač.) — Slza kráľova. G. Čakovský. — Pomlavy. Veselohra v troch jednaniach. (Pokrač.) — Z básní D. Z. Laučeka. — Anthropologické úvahy. Rosenkranza, K. V. Zapa a iných P. H. (Pokračov.) (Pokračov.) — Kritické listy. III. Miloslav. — Listy

„Slávia“ v Praze. Řady druhé oddělení V. sešit II. Knihtiskárna Jos. R. Vilímka v Praze. Str. 113—224. Cena 30 kr. — Čo povedali sme pri oznámení prvého sošitu slovenských piesní, to platí aj pri tomto. — slovenské obecnstvo príjme ho iste s povďačnosťou a naše vráčne želanie je, aby ešte hodne sošitov nasledovalo. — V tomto II. sošite majú uverejnené sbierky pt.: Anna Mudroňova, A. Pietor, Jacovský, Jozef Burian, O. Halaša, Jar. Vlček, Marína Olga Horvátova, Miloš Šimko, Gustáv Izák, Lud. V. Obrov, Lud. Šimko, J. Čičmanec, Ján Petrovič, K. Slaničan.

„Divadelní Listy“ bude sa volať nový poučný i zábavný obrázkový časopis, venovaný divadlu, literatúre a umeniu. Časopis tento bude vychodiť v Prahe (Vinohrady č. 252 „u nuselských schodů“) pod redaktorstvom Fr. L. Hovorku predbežne dva razy mesačne na 16 str. veľkého formátu. Predplatné obnáša na štvrt roka 1 zl., do konca tohto roku 3 zl. — Upozorňujeme na tento časopis menovite naše ochotnícke divadelné družstvá.

V máji. Hviezdoslav. — Moc prírody. Obrázky zo života. (Pokrač.) — Slza kráľova. G. Čakovský. — Pomlavy. Veselohra v troch jednaniach. (Pokrač.) — Úrčitosť v rôznostach ľudských plemien. Diľa Karola — Vukana. Zo srbského Ognoslav Dobrodružský. z Čiech. IX. Jaroslav Vlček. — Literatúra a umenie.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Oról“ vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledného každého mesiaca.

Tlačou knihtačiarkeho účastinárkeho spolku v Turč. Sv. Martine.